

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาความสอดคล้องของเนื้อหากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 กับความต้องการของสังคมไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2521-2532 ดังนั้นจึงมีวรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่สำคัญ คือ

1. โครงสร้างของหลักสูตร
  - 1.1 ความหมายของหลักสูตร
  - 1.2 โครงสร้างของหลักสูตร
  - 1.3 เนื้อหาและความหมายของเนื้อหาในหลักสูตร
  - 1.4 ประเภทของเนื้อหา
  - 1.5 การเลือกเนื้อหาและหลักเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหา
  - 1.6 การพัฒนาหลักสูตร
  - 1.7 การพัฒนาหลักสูตรในประเทศไทย
2. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
  - 2.1 จุดประสงค์ทั่วไปของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
  - 2.2 การจัดเนื้อหาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
  - 2.3 โครงสร้างของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
  - 2.4 เนื้อหาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตกับปัญหาที่ค้นพบ
3. พื้นฐานของสังคม
4. องค์ประกอบพื้นฐานของสังคมไทย
  - 4.1 พื้นฐานด้านการเมืองการปกครองของไทย
  - 4.2 พื้นฐานด้านสังคมไทย
  - 4.3 พื้นฐานด้านเศรษฐกิจของไทย
  - 4.4 พื้นฐานด้านวัฒนธรรมของไทย

1. โครงสร้างของหลักสูตร

1.1 ความหมายของหลักสูตร

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้แตกต่างกัน ซึ่งสามารถแบ่งตามลักษณะโครงสร้างของหลักสูตรได้ดังนี้

1.1.1 หลักสูตร หมายถึง รายวิชา หรือรายเนื้อหาที่สอนในโรงเรียน

สจิด อูทรานันท์ (2528) กล่าวว่า ความหมายของหลักสูตร ความหมายนี้เป็นความหมายที่เก่าแก่ที่สุด

แฟรงคลิน บอบบิท (Franklin Bobbitt อ้างถึงใน บรรลือ พฤษะวัน, 2525) ได้กล่าวว่า หลักสูตร คือ รายการของสิ่งต่างๆ ที่นักเรียนและเยาวชนจะต้องทำ และต้องประสบ

1.1.2 หลักสูตร หมายถึง แม่บทที่สังคมคาดหวัง หรือมุ่งหวังจะให้เด็กได้รับ

เลวิส และ นีล (Lewis และ Niel อ้างถึงใน สจิด อูทรานันท์, 2526) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า เป็นชุดของความตั้งใจเกี่ยวกับโอกาสในการสร้างข้อผูกพันของผู้เรียนกับบุคคลอื่น และกับสิ่งอื่นภายในเวลาสถานที่ที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของ สาลี ทองธิว (2521) ที่ได้กล่าวไว้โดยสรุปว่า หลักสูตรเป็นตัวแม่บทที่รวบรวมเอาลักษณะที่มุ่งหวังจากตัวผู้เรียนหลังจากที่ผ่านการเรียนการสอนไปแล้วเข้าด้วยกัน และการเรียบเรียงนี้จะต้องอยู่ในรูปแบบที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้

1.1.3 หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้แก่เด็กนักเรียน

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของหลักสูตรในลักษณะของประสบการณ์ทุกอย่างที่โรงเรียนจัดให้แก่เด็ก

กรมวิชาการ (2525) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร คือ ประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนจัดให้นักเรียน ทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ความรู้ มีทักษะ เกิดความคิด กิ่ศนคติที่ดี อันจำเป็นต่อการดำรงชีวิต

บันลือ พฤษะวัน (2525) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร คือ กิจกรรมและประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียนแต่ละระดับแต่ละชั้น ตามระยะเวลาที่กำหนด

แคสเวล และ แคมป์เบลล์ (Caswell and Campbell อ้างถึงใน บรรลือ พฤษะวัน, 2526) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร คือ ประสบการณ์ทั้งหมดที่เด็กได้รับภายใต้การแนะนำของครู

ตามที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า ความหมายของหลักสูตรมีความหมายกว้างมาก ดังที่ สจ๊วต อูทราเนทท์ (2525) ได้กล่าวไว้โดยสรุปว่า การที่จะให้ความหมายในลักษณะใดก็ตาม ควรจะคำนึงถึงขอบข่าย ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่อไปนี้

1. เอกสารทางราชการที่กำหนดรายละเอียดต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาของโรงเรียน
2. ระบบการจัดการศึกษาของโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนได้บรรลุเป้าหมายของการศึกษาที่ได้กำหนดไว้
3. หลักสูตรเป็นสาขาวิชาหนึ่ง ซึ่งว่าด้วยหลัก วิธีการ หรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดมวลงประสบการณ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการให้การศึกษแก่นักเรียน

จากความหมายของหลักสูตรที่กล่าวมาแล้วนั้น ไม่อาจสรุปชี้ชัดได้ว่าหลักสูตรคืออะไร เพราะนักการศึกษาจะมองหลักสูตรกันคนละด้าน บางคนให้ความหมายของหลักสูตรโดยเน้นไปที่เนื้อหา บางคนอาจจะเน้นไปที่จุดมุ่งหมาย ซึ่งแตกต่างกันออกไป จุดที่นักศึกษานิยามความหมายของหลักสูตรเหล่านั้น ไม่ว่าจะเน้นที่จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหา กิจกรรม ล้วนแล้วแต่เป็นการให้คำนิยามตามโครงสร้าง หรือองค์ประกอบของหลักสูตรทั้งสิ้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความคิดที่นักศึกษาด้านหลักสูตรแต่ละท่านต้องการเห็น

1.2 โครงสร้างของหลักสูตร

กรมวิชาการ (2525) ได้อธิบายโครงสร้างของหลักสูตรไว้ว่าเป็นกลุ่มของสิ่งต่างๆ ซึ่งประกอบขึ้นเป็นหลักสูตร และ สมจินตนา วงศ์แสง (2524) ได้นิยามศัพท์ไว้ว่า โครงสร้างเป็นมวลงประสบการณ์ที่ประกอบขึ้นเป็นหลักสูตร เพื่อจัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

สำลี ทองธิว (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบหรือ โครงสร้างของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรแม้ว่ามีอยู่หลายประเภท หลายรูปแบบ และ คำจำกัดความต่างๆ กัน แต่องค์ประกอบหลักๆ ของแต่ละหลักสูตรจะเหมือนกัน ดังนี้

1. วัตถุประสงค์หรือกลุ่มลักษณะที่มุ่งหวังในตัวผู้เรียน
2. เนื้อหาและประสบการณ์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์
3. ลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอน
4. รูปแบบของการวัดและประเมินผลที่เสนอแนะและกำหนดให้

นอกจากนี้ ทวี ทิมขำ (2523) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของ หลักสูตรว่า จะต้องมียุทธศาสตร์สำคัญ 3 ประการ คือ

1. มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยทั่วไป และวัตถุประสงค์เฉพาะ ทั้งเฉพาะระดับชั้น และเฉพาะวิชา
2. มีเนื้อหาวิชาที่คัดเลือกและจัดระเบียบวางลำดับไว้แล้วอย่าง เหมาะสม ตามทฤษฎีการเรียนรู้และทฤษฎีการสอน
3. มีโครงสร้างหรือคำแนะนำในการวัดหรือประเมินผลของ การเรียนการสอนไว้ด้วย

สาระสำคัญดังกล่าวสอดคล้องกับสิ่งที่กรมวิชาการ (2525) ได้ระบุไว้ว่า สาระสำคัญของหลักสูตรประกอบด้วย

1. การกำหนดแนวทาง
2. เนื้อหาสาระ
3. การจัดกระบวนการสอน
4. การวัดผลและประเมินผล

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า องค์ประกอบหรือโครงสร้างของหลักสูตร จะต้องประกอบด้วย วัตถุประสงค์หรือแนวทาง เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียน การสอน และการวัดการประเมินผล

1.3 เนื้อหาและความหมายของเนื้อหาในหลักสูตร

เนื้อหาเป็นองค์ประกอบสำคัญของหลักสูตร สมิตร์ คุณานุกร (2518) ได้กล่าวไว้โดยสรุปว่า เนื้อหาเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งของหลักสูตร ซึ่งมีบทบาทสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นส่วนสำคัญที่จะนำไปให้ผู้เรียนไปสู่จุดหมายปลายทางที่วางไว้ มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความหมายของเนื้อหาไว้ดังนี้

คาร์เตอร์ วี กูด (Cater V. Good, 1973) ได้ให้ความหมายของเนื้อหาวิชาไว้โดยสรุปว่า คือ สารของสิ่งที่นำไปสู่จุดหมายที่ต้องการ

ส่วน สมิตร์ คุณานุกร (2518) ได้กล่าวถึงเนื้อหาไว้อย่างสรุปว่า คือ สารของความรู้ ซึ่งรวมถึงประสบการณ์ของการเรียนรู้ด้วย

ความหมายดังกล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องกับคำกล่าวของ บันลือ พงษ์พานิช (2524) ที่ได้กล่าวไว้ว่า เนื้อหา คือ สิ่งที่กำหนดให้เรียน ซึ่งเป็นแนวทางก่อให้เกิดประสบการณ์ และกิจกรรมซึ่งช่วยฝึกเด็กให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังคมต้องการ

จากความหมายของเนื้อหาที่นักการศึกษาได้กล่าวมาแล้วข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า เนื้อหา คือ สารของความรู้และประสบการณ์ที่กำหนด เพื่อนำผู้เรียนไปสู่จุดหมายที่ต้องการ

1.4 ประเภทของเนื้อหา

นักการศึกษาด้านหลักสูตรได้ให้ความหมายของการจัดประเภทเนื้อหาไว้แตกต่างกันออกไป ดังนี้

สังัด อุทรานันท์ (2528) ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 ประเภทคือ

1. ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา (Factual Information and Verbal Knowledge) ซึ่งเป็นข้อเท็จจริง ข้อมูล หรือความรู้ที่ผู้เรียนอาจไม่เคยรู้หรือเข้าใจมาก่อน

2. ความคิดรวบยอดหรือหลักการ (Concepts and Principles) เป็นข้อมูลที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนั้นอย่างถ่องแท้ โดยข้อมูลจะมีลักษณะซับซ้อนมากกว่าข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา ซึ่งจะมีข้อมูลหลายแง่มุมและมีรายละเอียดของข้อมูลมากที่สุด

3. การแก้ปัญหา และความคิดสร้างสรรค์ (Problem-Solving and Creativity) ซึ่งเป็นเรื่องของกระบวนการคิด (Process of Thinking) และฝึกให้เกิดความสามารถของสติปัญญา ซึ่งในการแก้ปัญหาหรือฝึกปฏิบัติงานต่างๆ นั้น เนื้อหาจะต้องเปิดโอกาสและฝึกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ เป็นปัญหา และกระบวนการแก้ปัญหา ส่วนเนื้อหาประเภทความคิดสร้างสรรค์ ไม่จำกัดเฉพาะเนื้อหาในส่วนที่เป็นข้อมูล หรือกฎเกณฑ์ที่เป็นหลักตายตัวแต่เพียง อย่างเดียว

4. ทักษะทางกาย (Skills) ซึ่งเป็นความชำนาญ คล่องแคล่ว ในทางกายโดยใช้ส่วนต่างๆ ของกล้ามเนื้อของร่างกาย ทักษะทางกายจะเกิดขึ้นได้ จะต้องอาศัยความรู้ทางสติปัญญา ประกอบด้วย เนื้อหาซึ่งเป็นความรู้พื้นฐานในส่วน ที่เป็นข้อมูล ความคิดรวบยอด และหลักการซึ่งจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนและ ปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ

5. เจตคติและค่านิยม (Attitude and Values) เป็นเนื้อหา ที่เกี่ยวกับการปลูกฝัง อบรม สั่งสอนให้มีเจตคติและค่านิยมที่ดี

ส่วน Hilda Taba (อ้างถึงใน สุมิตร คุณานุกร, 2518) ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. เนื้อหาที่เป็นข้อมูล ข้อเท็จจริง เฉพาะที่แสดงถึง กระบวนการและทักษะ
2. เนื้อหาที่เป็นแนวความคิดพื้นฐานและหลักการเบื้องต้น
3. ความคิดรวบยอด
4. ระบบความคิด

ถึงแม้ว่านักพัฒนาหลักสูตรจะกำหนดประเภทของเนื้อหาแตกต่างกัน ออกไปก็ตาม แต่อาจจะสรุปได้ว่า ประเภทของเนื้อหาที่มีลักษณะใหญ่ๆ คือ

1. ข้อมูลเท็จจริง
2. ความคิดรวบยอด
3. กระบวนการคิด
4. หลักการเบื้องต้น

การที่เนื้อหา มีหลายลักษณะดังกล่าว จึงทำให้การจัดเนื้อหา ลงในหลักสูตร จำเป็นจะต้องศึกษารายละเอียดและเลือกเนื้อหาให้เหมาะสมกับ สภาพสังคม

1.5 การเลือกเนื้อหาและเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหา

1.5.2 การเลือกเนื้อหา

หลักสูตรแต่ละหลักสูตร จำเป็นต้องมีการเลือกเนื้อหา ให้เหมาะสมกับสังคมและต้องสอดคล้องกับเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของหลักสูตรนั้นๆ ดังที่ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) ได้กล่าวถึงการเลือกเนื้อหาไว้โดยสรุปว่า เนื้อหาที่จะ เลือกใส่ไว้ในหลักสูตร ต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหาที่คัดมาต้อง ประกอบด้วยสิ่งก้ำพื้นฐาน แนวคิดที่สำคัญซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่แสดงให้เห็นความแตกต่าง ของธรรมชาติวิชา และเนื้อหาที่มีลักษณะเฉพาะ โดยการเลือกเนื้อหานี้มันมักจะเน้น ในประเด็นที่ว่า จะสอนอะไร ให้ประสบการณ์อะไร กิจกรรมอะไร ซึ่งจะเลือก มาจากตัวความรู้ที่เป็นพื้นฐานสำคัญของความรู้โดยทั่วไป (สำลี ทองธวัช และคณะ, ม.ป.ป.)

เนื้อหาในหลักสูตรจะเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในที่สุด ดังนั้นเนื้อหาที่เลือก จึงควรมีลักษณะดังนี้ (บันลือ พงกษะวัน, 2524)

1. มีความสอดคล้องกับสภาพการดำรงชีวิต
  2. เป็นเรื่องที่ใกล้ตัวเด็ก แล้วขยายกว้างออกไป
- ไกลตัวเด็ก
3. เป็นเนื้อหาที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน
  4. เป็นเนื้อหาที่มีหลายเรื่องหลายตอน แต่เมื่อ
- รวมกันแล้วต้องเป็นหนึ่งเดียว

กล่าวโดยสรุป การเลือกเนื้อหาที่จะใส่ในหลักสูตรนั้น จะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับชีวิตประจำวัน เพื่อให้เนื้อหานี้มีค่าสำหรับผู้เรียน ดังนั้นการเลือกเนื้อหาจึงจำเป็นต้องมีเกณฑ์ในการคัดเลือกเนื้อหาที่เหมาะสม

1.5.2 เกณฑ์ในการเลือกเนื้อหา

ในการจัดทำหลักสูตรใดๆ นั้น รูปแบบของหลักสูตรแบบใดแบบหนึ่งจะไม่สามารถใช้กับหลักสูตรได้ กล่าวคือ หลักสูตรหนึ่งๆ อาจมีการจัดเนื้อหาสาระในหลายๆ ลักษณะ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับเนื้อหาสาระและความเหมาะสมกับการทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายหลักของแต่ละข้อที่กำหนดไว้ในหลักสูตร (สังัด อุทรานันท์, 2528) ดังนั้นในการทำหลักสูตรจึงต้องมีเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหา ซึ่ง Zails (1976) ได้เสนอเกณฑ์การเลือกเนื้อหาไว้ โดยสรุปว่า เนื้อหาในหลักสูตรจะต้องมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตอยู่ในความสนใจของผู้เรียน และช่วยในการพัฒนาความเป็นมนุษย์

นอกจากนี้ Nicholl and Nicholls (1972) ก็ได้กล่าวถึงเกณฑ์การเลือกเนื้อหาไว้อย่างน่าสนใจว่า เนื้อหาในหลักสูตรจะต้องมีความเที่ยงตรงแน่นอน มีความสำคัญและต้องคำนึงถึงการเรียนรู้ ความคิดเบื้องต้น ความคิดรวบยอด หลักการเรียนรู้ ตลอดจนจุดมุ่งหมายของหลักสูตรด้วย

อาจสรุปได้ว่า เกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาควรจะมีหลักต่อไปนี้

1. เนื้อหาต้องมีสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. จะต้องมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวัน
3. เป็นที่ต้องการของผู้เรียน
4. มีความเที่ยงตรงและแน่นอน

1.6 การพัฒนาหลักสูตร

ทุกประเทศย่อมมีการพัฒนาให้เจริญขึ้น ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงต้องพัฒนาไปด้วย และเมื่อมีการพัฒนาการศึกษา ก็ย่อมจะต้องพัฒนาหลักสูตรควบคู่กันไปเช่นกัน การพัฒนาหลักสูตรในประเทศต่างๆ ก็เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมของแต่ละประเทศ ดังที่ สมจินตนา วงศ์แสวง (2524) ได้ให้ความเห็นไว้โดยสรุปว่า การพัฒนาหลักสูตรนั้นจัดทำขึ้นเพื่อปรับการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปในด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ

การพัฒนาหลักสูตรนี้ Taba (อ้างถึงใน วิชัย วงษ์ใหญ่, 2521) ได้เสนอขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้ 7 ขั้นตอน คือ

1. สำรวจความต้องการและความจำเป็นต่างๆ ของสังคม
2. กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่สังคมต้องการ
3. คัดเลือกเนื้อหาวิชา
4. จัดลำดับขั้นตอน แก่ไข ปรับปรุง เนื้อหา
5. คัดเลือกประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งจะนำมาเสริมเนื้อหา สาระ กระบวนการเรียนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
6. จัดระเบียบ จัดลำดับ ขั้นตอน และแก้ไข ปรับปรุงประสบการณ์ต่างๆ ซึ่งจะนำมาเสริมเนื้อหาสาระการเรียน
7. การประเมินผล

ส่วน สุมิตร คุณานุกร (2520) ได้แบ่งขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้ 5 ขั้นตอนคือ

1. กำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตร
2. การเลือก การจัดเนื้อหาวิชา และประสบการณ์
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผลหลักสูตร
5. การปรับปรุงหลักสูตร

ถึงแม้ว่านักการศึกษาด้านหลักสูตรจะให้ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไม่เท่ากัน แต่จริงๆ แล้วเป็นขั้นตอนที่เหมือนกัน เพียงแต่ว่า Taba ได้ขยายเป็นข้อย่อยเพิ่มขึ้นเท่านั้น ซึ่งพอสรุปได้ว่าขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร มีขั้นตอนสำคัญดังนี้

1. สำรวจปัญหาความต้องการของสังคม
2. กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
3. เลือกเนื้อหาสาระ
4. กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน
5. การวัดผลทดลองใช้
6. การประเมินผลหลักสูตร
7. ปรับปรุงแก้ไข

1.7 การพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษาในประเทศไทย

กระทรวงศึกษาธิการได้พัฒนาหลักสูตรประถมศึกษามาเป็นลำดับขึ้น ทั้งรายวิชาและทั้งระบบหลักสูตร ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรรายวิชา

กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดตั้งสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2513 ทางสถาบันได้ดำเนินงานปรับปรุงหลักสูตร โดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์ในระดับประถมศึกษาขึ้นก่อน เริ่มด้วยการกำหนดจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม โครงสร้างของหลักสูตรใหม่ วิธีสอน และวิธีวัดผล การบรรจุเนื้อหาลงในหลักสูตรเพื่อเขียนเป็นแบบเรียน และนำบทเรียนแต่ละบทเรียนไปทดลองใช้ แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาเป็นแนวทางแก้ไขปรับปรุงบทเรียน ใช้เขียนคู่มือครู เมื่อแบบเรียนและคู่มือครูแต่ละชั้นเสร็จพร้อมที่จะนำออกไปใช้แล้ว ทางสถาบันจัดให้การอบรมครูในโครงการทดลองสอนเป็นการเตรียมครูให้เข้าใจหลักสูตร วิธีสอน และวิธีวัดผลแนวใหม่ เมื่อสามารถนำไปปฏิบัติได้โดยเริ่มทดลองสอนในปี พ.ศ. 2518 และประกาศใช้หลักสูตรในปี พ.ศ. 2520 (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2517)

2. การพัฒนาหลักสูตรทั้งระบบ

ในปี พ.ศ. 2513 กระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานปรับปรุงหลักสูตร (กปส.) เพื่อปรับปรุงหลักสูตร และต่อมาคณะกรรมการดำเนินงานปรับปรุงหลักสูตรได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการวิเคราะห์หลักสูตรประถมศึกษา เพื่อพิจารณาข้อดีและข้อที่ควรปรับปรุงของหลักสูตร ปีพุทธศักราช 2503 คณะอนุกรรมการวิเคราะห์หลักสูตรประถมศึกษา ได้ประมวลข้อมูลจากรายงานการวิจัย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากแหล่งต่างๆ และเสนอรายงานการวิเคราะห์หลักสูตรในปลายปี พ.ศ. 2514

ต้นปี พ.ศ. 2517 คณะกรรมการดำเนินงานปรับปรุงหลักสูตร ได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการวิเคราะห์หลักสูตรประถมศึกษา คณะอนุกรรมการนี้ได้รวบรวมความคิดเห็นจากรายงานการวิเคราะห์หลักสูตรประถมศึกษาจากแหล่งต่างๆ นำมาศึกษาและกำหนดจุดมุ่งหมาย หลักการ ตลอดจนโครงสร้างของหลักสูตรประถมศึกษาขึ้นเป็นแนวทางในการดำเนินงานปรับปรุงหลักสูตร ต่อมาจึงได้แต่งตั้ง

คณะปฏิบัติงานยกร่างเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา ซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้าน
พัฒนาหลักสูตร การวัดผล จิตวิทยา เทคโนโลยีทางการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญ
เฉพาะวิชา ศึกษานิเทศก์ ครูทั้งเอกชนและผู้แทนหน่วยราชการ องค์กรต่างๆ
โดยมีเจ้าหน้าที่ของกองพัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการเป็นผู้ประสานงานและเลขานุการ
เพื่อยกร่างหลักสูตรกลุ่มทักษะ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริม
ลักษณะนิสัย กลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ คณะปฏิบัติงานได้ดำเนินการยกร่าง
หลักสูตรตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2517 มีการประชุมพิจารณาแก้ไขร่างหลักสูตร
โดยเชอภูศึกษานิเทศก์ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ผู้แทนจากมหาวิทยาลัย
วิทยาลัยครู ผู้เชี่ยวชาญในแขนงวิชาการต่างๆ ทั้งวิชาการศึกษาและวิชาสามัญ
ผู้แทนที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร ครูใหญ่ และครูผู้สอนเข้าร่วมพิจารณาด้วย
คณะอนุกรรมการปรับปรุงหลักสูตรได้ยกร่างหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521
เสร็จสิ้นในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2518 กระทรวงศึกษาธิการจึงได้แต่งตั้ง
คณะบรรณาธิการจัดทำต้นฉบับหลักสูตรประถมศึกษา และเสร็จเมื่อ 31 ตุลาคม 2518
(กรมวิชาการ, 2518) ต่อมาได้มีการทดลองใช้หลักสูตร ดังนี้คือ

ปีการศึกษา 2519 ทดลองร่างหลักสูตร แผนการสอน และ
สื่อการเรียนชั้นประถมปีที่ 1 ครั้งที่ 1

ปีการศึกษา 2520 ทดลองร่างหลักสูตร แผนการสอน และ
สื่อการเรียนชั้นประถมปีที่ 1 ครั้งที่ 2 และทดลองร่างหลักสูตร แผนการสอน
และสื่อการสอน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ครั้งที่ 1

ปีการศึกษา 2522 ทดลองร่างหลักสูตร แผนการสอน และ
สื่อการเรียนชั้นประถมปีที่ 3 ครั้งที่ 2 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ครั้งที่ 1

ปีการศึกษา 2523 ทดลองร่างหลักสูตร แผนการสอน และ
สื่อการเรียนชั้นประถมปีที่ 4 ครั้งที่ 2 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ครั้งที่ 1

ปีการศึกษา 2524 ทดลองร่างหลักสูตร แผนการสอน และ
สื่อการเรียนชั้นประถมปีที่ 5 ครั้งที่ 2 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ครั้งที่ 1

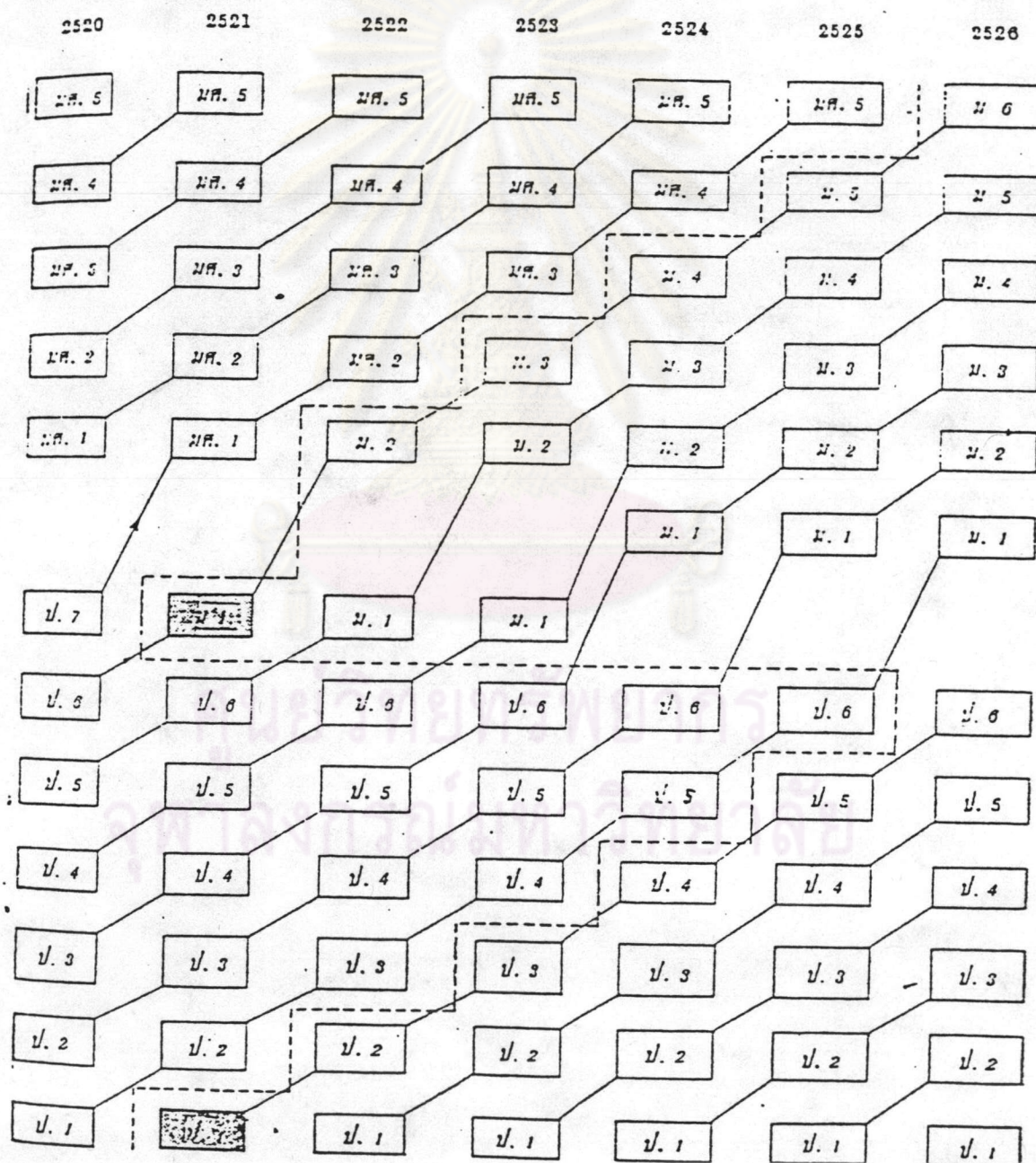
ปีการศึกษา 2525 ทดลองร่างหลักสูตร แผนการสอน และ
สื่อการเรียนชั้นประถมปีที่ 6 ครั้งที่ 2

ส่วนการประกาศใช้หลักสูตรใหม่หรือ เรียกว่าหลักสูตร
ประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 นั้น เริ่มใช้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เมื่อปีการศึกษา

2521 แล้วประกาศใช้ในชั้นถัดไปในปีการศึกษาต่อไปอีกชั้นจนครบ 6 ปี (กระทรวง
ศึกษาธิการ, 2525 ดังที่แสดงไว้ในแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 แสดงการเปลี่ยนแปลงระบบชั้นเรียนและหลักสูตร

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2525

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

ดังที่กล่าวมาในตอนต้นเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร

ในประเทศไทย ตั้งแต่ต้นจนถึงหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 สาเหตุที่ประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 แทนหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 ธนวัฒน์ (นามแฝง) (2520) กล่าวว่า

1. เนื้อหาประถมต้นและประถมปลายซ้ำซ้อนกันมาก
2. มีสภาพที่ไม่ยืดหยุ่นที่จะปรับให้เข้ากับท้องถิ่นได้
3. วัตถุประสงค์กว้างเกินไป
4. นักเรียน เรียนแล้วได้ความรู้จริง แต่ขาดความคิดรวบยอด
5. ไม่ส่งเสริมให้เด็กเรียนตามความถนัดของตัวเอง
6. ไม่ได้มุ่งให้เด็กสามารถประกอบอาชีพได้ด้วยตนเอง

เด็กจะมุ่งเข้าระดับอุดมศึกษาโดยอัตโนมัติ

7. การคงสภาพ อ่านออก เขียนได้ มีน้อย

นอกจากนี้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 ยังมีความไม่เหมาะสมกับสังคมไทย ดังที่ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2515) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ความมุ่งหมายทั้งหมดได้มาจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งประเทศไทยมีสิ่งที่ไม่เหมือนอเมริกา หลายประการ เช่น ระบบเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนการศึกษา ควรได้คำนึงถึงสิ่งต่างๆ ที่กล่าวไว้อย่างมาก

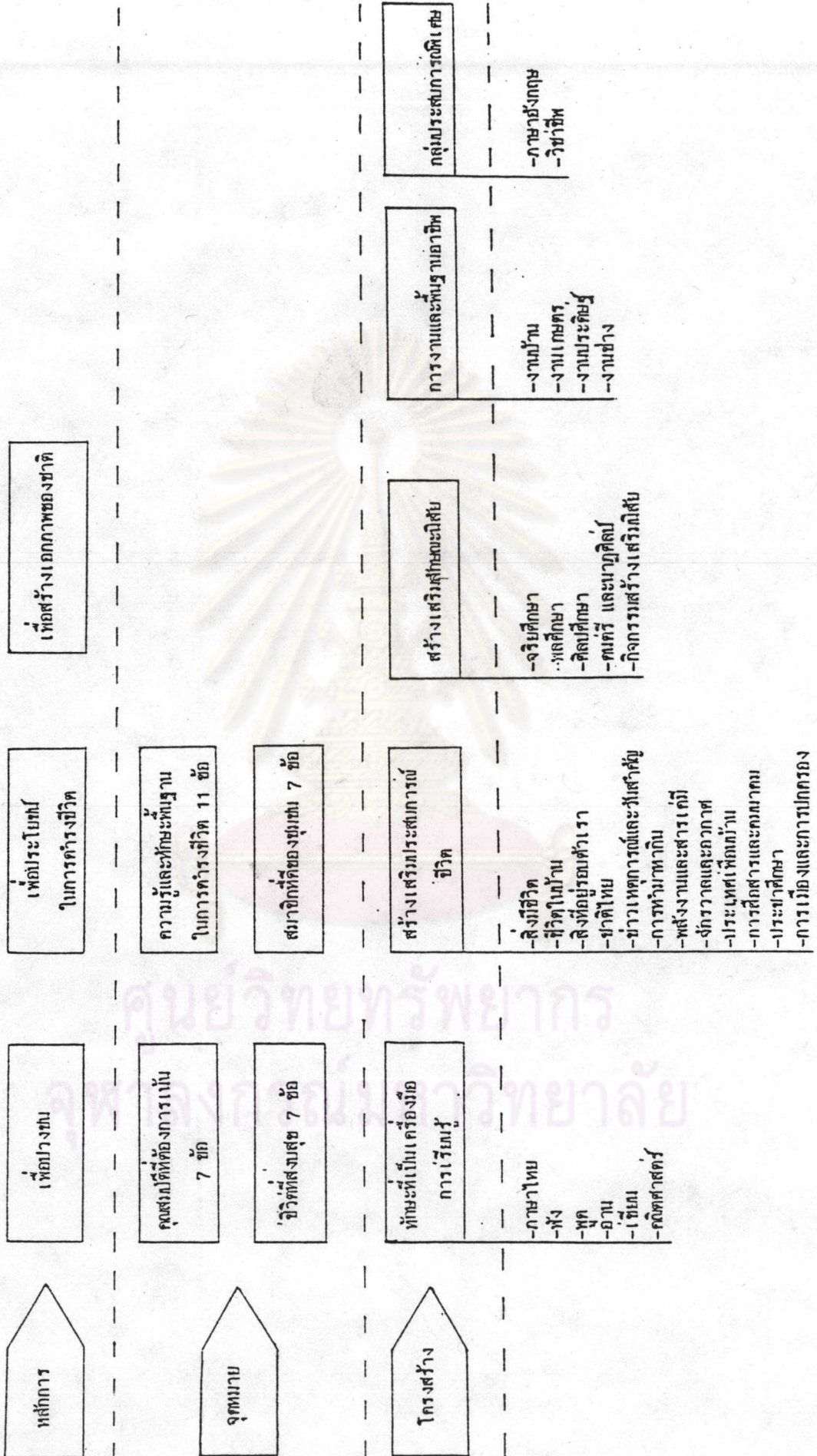
จากเหตุผลดังกล่าวซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503 มาใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ซึ่งมีสาระสำคัญของหลักสูตรที่เหมาะสมกับสภาพสังคมมากกว่า (กรมวิชาการ, 2522)

สาระสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถพื้นฐาน ให้คงสภาพอ่านออก เขียนได้ คิดคำนวณเป็น ประกอบอาชีพได้ตามควรแก่วัยและความสามารถ ทำตนเป็นพลเมืองดีในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (กรมวิชาการ, 2521) ดังมีโครงสร้างหลักสูตร ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 3 โครงสร้างของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

จากแผนภูมิที่ 3 จะเห็นว่า สำคัญของหลักสูตรประกอบด้วย

1. หลักการ หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 มีหลักการอยู่ 3 ประการคือ

1.1 เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน

1.2 เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต

1.3 เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างเอกภาพของชาติไทย มีเป้าหมายหลักร่วมกัน แต่ให้ท้องถิ่นมีโอกาสที่จะจัดหลักสูตรบางส่วนให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการได้ (กรมวิชาการ, 2521)

จากหลักการข้อที่ 1 นั้นหมายความว่า คนไทยทุกคนเมื่อถึงวัยเข้าเรียนมีสิทธิเท่าเทียมกันในอันที่จะได้รับการศึกษา ทุกคนมีโอกาสประสบความสำเร็จตามความสามารถของตน ซึ่งเป็นการเน้นในเรื่องความเสมอภาค สำหรับหลักการข้อที่ 2 เป็นการศึกษาส่งเสริมหลักการประชาธิปไตยในเรื่องคุณค่าในตัวบุคคล โดยทางอ้อม คือ ส่งเสริมให้รู้จักใช้ประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนในการช่วยเหลือตนเอง มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักพึ่งพาตนเอง

ส่วนหลักการข้อที่ 3 นั้น จะเห็นว่าได้เปิดโอกาสให้แต่ละท้องถิ่นสามารถปรับรายละเอียดบางอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการและความแตกต่างระหว่างท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล และในเรื่องของความยืดหยุ่น

2. จุดหมาย หลักสูตรประถมศึกษา มีจุดหมายให้เกิดผลแก่ผู้เรียนดังนี้

2.1 คุณสมบัติที่ต้อการเน้น

2.1.1 พึ่งตนเองได้ มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว

2.1.2 มีวินัยในตนเอง มุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ

2.1.3 ชยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ประหยัด และอดทน

2.1.4 รู้จักคิด วิจารณ์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

2.1.5 มีขันติธรรมต่อคำวิจารณ์ และความแตกต่างระหว่างบุคคล

หรือหมู่เหล่า

2.1.6 มีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้จักยกย่องผู้อื่น

- 2.1.7 รู้จักทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ โดยรู้จักเป็นผู้ให้
ผู้รับ ผู้นำ ผู้ตามที่ดี
- 2.2 ความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต
- 2.2.1 มีสุขนิสัยส่วนตัวและส่วนรวม มีสุขภาพดีทั้งทางกาย
และจิตใจ
- 2.2.2 รู้กฎหมายที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน
- 2.2.3 มีความรู้และทักษะในการหา การใช้ และออมทรัพย์
- 2.2.4 เข้าใจความหมายของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
ที่มีต่อชีวิตประจำวัน
- 2.2.5 มีความรู้และทักษะในการจัดการและทำงานรวมกลุ่มกัน
โดยถือหลักสหกรณ์
- 2.2.6 มีความรู้และทักษะในการทำงาน ทั้งในฐานะผู้ผลิต
และผู้บริโภค
- 2.2.7 มีนิสัยและรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ
- 2.2.8 มีความรู้และทักษะของภาษาและคณิตศาสตร์
- 2.2.9 มีความรู้และทักษะในวิธีการทางวิทยาศาสตร์
- 2.2.10 มีความสามารถในการยังชีพ ผสมกลมกลืนกับสภาพ
และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
- 2.2.11 รู้จักชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ
- 2.3 ชีวิตที่สงบสุข
- 2.3.1 รู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม
สิ่งแวดล้อมและวิทยาการใหม่ๆ
- 2.3.2 เข้าใจและศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือ และนำหลักธรรม
มาใช้ในชีวิตประจำวัน
- 2.3.3 รู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์และมีประสิทธิภาพ
- 2.3.4 มีความคิดริเริ่มที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม
- 2.3.5 มีอิสระในการคิด แต่พร้อมที่จะยอมรับความคิดของผู้อื่น
อย่างมีเหตุผล
- 2.3.6 รู้จักแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี

2.4 สมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ

2.4.1 เชื้อมั่นในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์
เป็นประมุข

2.4.2 รู้คุณค่า ชื่นชม และรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติ

2.4.3 สำนึกในหน้าที่และสิทธิของตน

2.4.4 รู้ความสำคัญของครอบครัว สังคม และท้องถิ่นของตน

2.4.5 รู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาคและโลก
และมีความเข้าใจอันดีต่อกัน

2.4.6 สามารถฝึกกำลัง สติปัญญา กำลังกาย กำลังทรัพย์
กับสมาชิกอื่นๆ เพื่อความเจริญและความมั่นคงของประเทศ

2.4.7 รู้คุณค่าในความเป็นไทย และภูมิใจที่เกิดในผืนแผ่นดินไทย
(กรมวิชาการ, 2521)

จากจุดมุ่งหมายข้อที่ 1 เรื่องคุณสมบัติที่ต้องการเน้น 7 ประการ
ล้วนแต่เป็นลักษณะของบุคคลที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หรือ
เรียกว่า "บุคลิภาพประชาธิปไตย" ทั้งสิ้น ในจุดหมายข้อที่ 2 นั้น ส่วนใหญ่จะเป็น
ลักษณะที่จะส่งเสริม "บุคลิภาพประชาธิปไตย" ทางอ้อมไม่เด่นชัดนัก ส่วนที่จะ
ส่งเสริมประชาธิปไตยที่เด่นชัดได้แก่ รัชฎหมายที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน มีความรู้
และทักษะในการจัดการและทำงานร่วมกลุ่มกัน โดยถือหลักสหกรณ์ มีนิสัยและรู้จัก
วิธีการแสวงหาความรู้และทักษะในการจัดการ และทำงานร่วมกลุ่มกันโดยถือหลัก
สหกรณ์ มีนิสัยและรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ มีความสามารถ
การยังชีพผสมกลมกลืนกับสภาพและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ มีความรู้และทักษะ
ในวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะสามารถปลูกฝังให้นักเรียนมีบุคลิภาพ
ประชาธิปไตยได้

ส่วนในจุดมุ่งหมายข้อที่ 3 เรื่องชีวิตที่สงบนั้น สอดคล้องกับหลักการ
ของประชาธิปไตย ในเรื่องการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล และการรู้จัก
แก้ไขปัญหาคความขัดแย้งโดยสันติวิธี นอกนั้นเป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยทางอ้อม
และจุดหมายข้อที่ 4 เป็นจุดหมายที่เน้นให้นักเรียนเลื่อมใสและศรัทธาในระบอบ
ประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขโดยยึดถือเอกลักษณ์ของชาติไทย

3. โครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตร

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 แบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 กลุ่มประสบการณ์ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ประกอบด้วย ภาษาไทยและคณิตศาสตร์

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ว่าด้วยกระบวนการแก้ปัญหาของชีวิตและสังคม กล่าวถึงปัญหาและความต้องการของมนุษย์ในด้านต่างๆ เพื่อความดำรงอยู่และการดำเนินชีวิตที่ดี

กลุ่มที่ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาและการสร้างนิสัย

กลุ่มที่ 4 กลุ่มการวางและพื้นฐานอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ทั่วไปในการทำงานและความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ

กลุ่มที่ 5 กลุ่มประสบการณ์พิเศษ ว่าด้วยภาษาอังกฤษที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน และวิชาชีพที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต เพื่อให้โรงเรียนเลือกสอนอย่างใดอย่างหนึ่ง ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 (กรมวิชาการ, 2521)

เนื้อหาในกลุ่มที่ 1, 3, 4 และ 5 เป็นเนื้อหาด้านความรู้และประสบการณ์ที่นักเรียนจะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตตามระบอบประชาธิปไตยได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะความรู้พื้นฐาน เช่น การอ่านออก เขียนได้ คิดคำนวณได้ เหล่านี้จะเป็นเครื่องมือที่ผู้เรียนสามารถใช้ในการเสาะแสวงหาความรู้และเข้าใจเรื่องราวต่างๆ ตลอดจนใช้ข้อมูลในการตัดสินใจกระทำกรใดๆ ได้อย่างมีเหตุผล มีความคิดวิเคราะห์สิ่งต่างๆ ได้ถูกต้องและไม่หลงเชื่อสิ่งใตง่ายๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างผาสุก

ส่วนเนื้อหาในกลุ่มที่ 2 ซึ่งเป็นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องและส่งเสริมบุคลิกภาพประชาธิปไตยให้แก่เด็กเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้ยังเป็นเนื้อหาที่ว่าด้วยปัญหาและกระบวนการแก้ปัญหาของชีวิตและสังคม ประสบการณ์ต่างๆ ที่จัดให้นักเรียนสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นในการพัฒนาชีวิตตนเองและสังคมให้ดียิ่งขึ้นตามลักษณะสังคมประชาธิปไตย

2. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเป็นกลุ่มประสบการณ์กลุ่มหนึ่งในจำนวน 5 กลุ่มประสบการณ์ของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 กระทรวงศึกษาธิการ (2525) ระบุไว้ว่า เป็นกลุ่มการเรียนรู้ที่ต้องการให้นักเรียนได้รู้ถึงปัญหา และกระบวนการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ในด้านต่างๆ ได้แก่ ทางด้านอนามัย ประชากร การเมือง การปกครอง สังคม ศาสนา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การติดต่อสื่อสาร ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้นำเอาประสบการณ์เหล่านี้ไปใช้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงอยู่ และการดำรงชีวิตที่ดี

สาเหตุที่ต้องแยกกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตออกมาจัดเป็นกลุ่มประสบการณ์ต่างหาก สุ่มน อมรวิวัฒน์ (2526) ได้ให้เหตุผลไว้ว่า

1. การดำเนินชีวิตของบุคคล มีความจำเป็นต้องรู้และเข้าใจลักษณะสภาพความต้องการ และความเปลี่ยนแปลงของตนเองและสิ่งแวดล้อม กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตจึงมีเนื้อหาสาระที่ทำให้ชีวิตอยู่รอด อยู่ดี ปรับตัวได้ และมีหลักการ

2. การจัดเนื้อหาสาระในข้อ 1 มีลักษณะผสมกลมกลืนอย่างได้สัดส่วน โดยจัดเป็นหน่วยและบูรณาการ เนื้อหาจะเริ่มจากตัวนักเรียน และขยายขอบข่ายกว้างออกไปอย่างเหมาะสมกับวัยและประสบการณ์ชีวิต

3. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เน้นทักษะและกระบวนการที่จำเป็นต่อการแก้ปัญหาชีวิต นักเรียนต้องได้รับการฝึกทักษะวิทยาศาสตร์ ทักษะทางสังคม การปรับตัว การตัดสินใจ การเลือก การวินิจฉัยความถูกผิด ทั้งนี้เพื่อให้คิดเป็น คิดถูก และปฏิบัติได้

4. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เน้นการสร้างสุขนิสัยที่ดี และเจตคติที่ดีต่อตนเอง สังคม และความเป็นไทย

5. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต มีขอบข่ายกว้าง และยืดหยุ่นตามประสบการณ์และเหตุการณ์ในท้องถิ่น กลุ่มประสบการณ์นี้จึงสามารถใช้เป็นแกนกลางที่จะสัมพันธ์กับกลุ่มทักษะ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มภาระงาน และพื้นฐานอาชีพ เข้าด้วยกันได้ เป็นหลักสูตร หรือแผนบูรณาการ

สิ่งเหล่านี้ เป็นสิ่งสำคัญที่จะเป็นตัวกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

2.1 จุดประสงค์ทั่วไปของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

จุดประสงค์ทั่วไปของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตตามหลักสูตร
ประถมศึกษา ปีพุทธศักราช 2521 มีดังต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2525)

1. ให้มีความเข้าใจพื้นฐาน และปฏิบัติตนได้ถูกต้องเกี่ยวกับ
สุขภาพอนามัยทางร่างกายและจิตใจ ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม
2. ให้มีความรู้พื้นฐานและความสามารถพอที่จะดำรงชีวิตได้
3. ให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลง
นำความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้
4. ให้สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม
ทั้งที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เทคโนโลยี และทางสังคม
5. ให้มีความเข้าใจ เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตย
อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ตระหนักในหน้าที่ ความรับผิดชอบ ปฏิบัติตาม
ขอบเขตแห่งเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น
6. ให้เข้าใจหลักการของการอยู่ร่วมกันในสังคม และสามารถ
ปฏิบัติตามหลักการที่ตนเองเชื่อมั่นได้
7. ให้รู้จักหลักเลียงยาเสพติด
8. ให้ภาคภูมิใจในความเป็นไทยและความเป็นเอกราชของชาติ

ดังนั้นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตจึงเป็นกลุ่มประสบการณ์ที่มี
แนวทางและจุดหมายที่ต้องการให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ต้องการ
ให้ผู้เรียนมีความรู้และนำประสบการณ์ต่างๆ ไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต และ
ให้ดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามอัธยาศัย ทั้งในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ
เทคโนโลยี และสังคม กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตจึงจัดโครงสร้างเนื้อหา
ออกเป็นหน่วย มีลักษณะบูรณาการโดยเนื้อหาบางส่วนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
นั้น ได้นำเนื้อหาบางส่วนของกลุ่มประสบการณ์อื่น คือ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย
กลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ มารวมเข้าในลักษณะบูรณาการ (สุนน อมรวิวัฒน์, 2526)
กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต มุ่งเปลี่ยนแปลงและสร้างเสริมชีวิตไปในแนวทาง
ที่พึงประสงค์ ซึ่งได้กำหนดลักษณะชีวิตที่ควรสร้างเสริมได้ 4 ด้านคือ

1. ชีวิตที่อู่รุด มุ่งสร้างประสบการณ์ที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย
ของผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ รอดพ้นจากโรคภัยไข้เจ็บ

2. ชีวิตที่อยู่ดี มุ่งสร้างประสบการณ์ที่ช่วยให้ชีวิตมีรากฐานมั่นคงขึ้น ให้ผู้เรียนมีแนวทางในการประกอบอาชีพ รู้จักการผลิต การใช้ การทำมาหากิน การออมทรัพย์และสามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและทางสังคม

3. ชีวิตท่ามกลางสภาพแวดล้อม มุ่งสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติ จะช่วยให้ชีวิตพัฒนาไปด้วยดี ปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพและความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นมนุษย์ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและเทคโนโลยี ประสบการณ์เหล่านี้จะช่วยให้ชีวิตมีความสุขได้

4. ชีวิตที่มีหลักการ มุ่งเน้นถึงหลักการและคุณธรรมในการดำรงชีวิตที่เรียกว่า วัฒนธรรม ความภาคภูมิใจในชีวิตไทย สร้างศรัทธาและความเชื่อ ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สร้างความสนใจและความรับผิดชอบในหน้าที่ของพลเมืองไทย (สุนทร อมรวิวัฒน์, 2525) จาก 4 ด้านดังกล่าว บันลือ พฤกษ์วัน (2524) ให้ความเห็นว่า การสร้างเสริมคุณลักษณะด้านการรู้จักปรับปรุงสภาพแวดล้อม รวมทั้งสภาพทางสังคมให้ดีขึ้น

จุดประสงค์ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นแนวคิดในการจัดหลักสูตร เพื่อที่จะนำไปให้ผู้เรียนเป็นผู้มีประสบการณ์ชีวิตเหมือนกับชื่อกลุ่มประสบการณ์ที่ตั้งไว้ สมพงษ์ พละสุรย์ (2521) ได้แปลความหมายคำว่ากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต คือ "กลุ่มวิชาที่สร้างขึ้นมาเสริมให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ชีวิตอย่างเพียงพอแก่การที่จะอยู่ในสังคม" ซึ่งหากศึกษาชื่อกลุ่มประสบการณ์ และจุดมุ่งหมายแล้วนับว่า สัมพันธ์กันเป็นอย่างดี และจุดมุ่งหมายนั้นกว้างขวาง ครอบคลุมมาก ดังนั้นเนื้อหาวิชาที่ใส่ในหลักสูตรจึงต้องกว้างขวางตามไปด้วย

2.2 การจัดเนื้อหาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

ในการจัดเนื้อหาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตแต่เดิมนั้น ประกอบด้วย 3 รายวิชา คือ สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ และสุขศึกษา กลุ่มประสบการณ์กลุ่มนี้ว่าด้วยกระบวนการแก้ปัญหาของชีวิต และสังคม กล่าวถึงปัญหาและความต้องการของมนุษย์ในด้านต่างๆ เพื่อการดำรงอยู่และการดำเนินชีวิตที่ดี ประสบการณ์ที่จัดในกลุ่มวิชานี้ เกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของคนไทย ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ทางด้านต่างๆ ทุกด้าน (กรมวิชาการ, 2521) ดังนั้นเนื้อหา

วิชาจึงครอบคลุมตลอดทั้งสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ทั้งยังมีบางส่วนของมนุษยศาสตร์ เข้ามาปะปนอยู่ด้วย ซึ่ง สมจินตนา วงศ์แสง (2524) กล่าวถึงสาเหตุที่ต้องจัดเนื้อหาไว้ร่วมกันว่า เหตุที่ต้องจัดเนื้อหาพร้อมกันเพราะ

1. ต้องการเรียนเนื้อหาที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มากกว่าเป็นเนื้อหารายวิชาใดวิชาหนึ่ง
2. ต้องการเรียนวิธีการแก้ปัญหา มากกว่าเรียนแต่เนื้อหา การแก้ปัญหาย่อมจะต้องมีข้อมูลจากทุกสาขามาสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน
3. ขอบเขตของวิชาการในโลกปัจจุบันขยายออกไปกว้างขวางมาก ไม่ควรจำกัดเฉพาะ 3 วิชาที่เคยมีมาก ฉะนั้นจึงรวมวิชาต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อขจัดปัญหา การตั้งวิชาใหม่ซึ่งจะทำให้ดูมากเกินไป
4. เพื่อขจัดความซ้ำซ้อนระหว่างเนื้อหา เมื่อจะกล่าวถึงเนื้อหาใดก็กล่าวแต่เพียงครั้งเดียว แทนที่จะไปปรากฏซ้ำซ้อนในหลายๆ แห่ง เช่น สุริยจักรวาล โลก ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ช้าง ช้างแรม การสงวนทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ ในหลักสูตรเดิมจะปรากฏหลายๆ วิชาซ้ำซ้อนกัน เช่น เนื้อหาที่กล่าวมาข้างต้น จะมีวิชาวิทยาศาสตร์ครั้งหนึ่ง และในวิชาสังคมศึกษาอีกครั้งหนึ่ง

ในการจัดเนื้อหาวิชากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตนั้น กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดเกณฑ์การจัดเนื้อหากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ เป็นหลักการไว้ดังนี้ (อ้างถึงใน สมจินตนา วงศ์แสง, 2524)

1. ศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการของสังคม เป็นหลักพื้นฐานในการจัดเนื้อหา
2. ในกรณีที่ไม้อาจใช้หลักแรกได้ ก็ใช้หลักของการเรียน เพื่อให้พื้นฐานความรู้เป็นหลักประกอบ เช่น การเรียนเรื่องสัจฐานของโลก สุริยุปราคา จันทรุปราคา ดวงดาว ทวีป ฯลฯ เพราะสิ่งที่เรียนรู้นี้พิสูจน์ให้เห็นได้ยากกว่าจะนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

นอกจากนี้ กรมวิชาการ (2521) ยังได้กำหนดวิธีการรวมเนื้อหาให้กลมกลืนกัน ซึ่งมีวิธีการดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาโดยให้มีการรวมเนื้อหา มากที่สุดในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และปีที่ 2
2. แยกเนื้อหาออกเล็กน้อยในชั้นประถม ปีที่ 3 และปีที่ 4
3. แยกเนื้อหาออกมากที่สุดในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

2.3 โครงสร้างของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ได้จัดโครงสร้างเนื้อหาวิชาของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ไว้ดังนี้

ป. 5-6	}	ป. 3-4	}	ป. 1-2	}	หน่วยที่ 1	สิ่งที่มีชีวิต
						หน่วยที่ 2	ชีวิตในบ้าน
						หน่วยที่ 3	สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา
						หน่วยที่ 4	ชาติไทย
						หน่วยที่ 5	ข่าว เหตุการณ์ วันสำคัญ
						หน่วยที่ 6	การทำมาหากิน
						หน่วยที่ 7	พลังงานและสารเคมี
						หน่วยที่ 8	จักรวาลและอวกาศ
						หน่วยที่ 9	ประเทศเพื่อนบ้าน
						หน่วยที่ 10	การสื่อสารและคมนาคม
						หน่วยที่ 11	ประชากรศึกษา
						หน่วยที่ 12	การเมืองและการปกครอง

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2522)

โครงสร้างของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตมีเนื้อหาแบ่งออกเป็น 12 หน่วย แบ่งระยะเวลาเรียนออกเป็น 3 ช่วงคือ ช่วงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ช่วงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 และช่วงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ซึ่งเนื้อหาของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตทั้งหมด สรุปได้ดังนี้

หน่วยที่ 1 สิ่งมีชีวิตประกอบด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. เรื่องตัวเรา เช่น การทำความสะอาดร่างกาย การรู้จักช่วยตนเองในการรับประทานอาหาร อุบัติเหตุ การป้องกันอวัยวะสำคัญของร่างกาย โภชนาการ ฯลฯ
2. พืช เช่น พืชรอบๆ ตัวเรา ส่วนต่างๆ ของพืช การจำแนกพืชมีดอก-พืชไร้ดอก จุลชีวิต
3. สัตว์ เช่น สัตว์เลี้ยง สัตว์ที่มีพิษที่ควรรู้จัก การดำรงชีวิตของสัตว์ สัตว์ที่มีกระดูกสันหลัง และไม่มีกระดูกสันหลัง ประโยชน์และโทษของสัตว์

หน่วยที่ 2 ชีวิตในบ้าน ประกอบด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. สมาชิกและความสัมพันธ์ในบ้าน
2. ความสำคัญของแต่ละบุคคลในบ้าน
3. มารยาทในบ้าน
4. การจัดบ้านเรือนให้ถูกสุขลักษณะ
5. หน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกในครอบครัว
6. อิทธิพลของครอบครัวที่มีต่อสังคม

หน่วยที่ 3 สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา ประกอบด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนของเรา
2. ชุมชนของเรา
3. สภาพความเป็นอยู่ในชุมชน
4. โบราณสถาน โบราณวัตถุ และมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น
5. การดำเนินชีวิตในสังคม

หน่วยที่ 4 ชาติไทย ประกอบด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. ชาติไทยของเรา
2. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และองค์รัชทายาท
3. สภาพทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย

4. เขตการปกครองของประเทศไทย
5. แหล่งทรัพยากร อาชีพ และการชลประทานของประเทศไทย
6. วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไทย
7. กฎหมาย หน้าที่ ความรับผิดชอบของพลเมือง
8. โบราณสถาน โบราณวัตถุ

หน่วยที่ 5 ช่าว เหตุการณ์ วันสำคัญ ประกอบด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. ช่าว เหตุการณ์สำคัญ
2. วันสำคัญที่ควรรู้จัก
3. การวิเคราะห์ช่าวและเหตุการณ์

หน่วยที่ 6 การทำมาหากิน ประกอบด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. ประเภทและลักษณะอาชีพของคนไทย
2. การประมง
3. การเลี้ยงสัตว์
4. การเพิ่มผลผลิตทางเกษตร
5. การทำนา
6. การค้าขาย
7. การทำสวนทำไร่
8. อาชีพบริการ
9. หัตถกรรมและอุตสาหกรรม
10. จรรยาบรรณและระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน
11. สหกรณ์

หน่วยที่ 7 พลังงานและสสาร ประกอบด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. ความร้อน แสง เสียง ไฟฟ้า
2. แรง แรงดัน ความกดดัน
3. การถนอมอาหาร
4. สสารเคมี
5. เชื้อเพลิง

หน่วยที่ 8 จักรวาลและอวกาศ ประกอบด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. จักรวาล เช่น ระบบสุริยะ ดาวเคราะห์ ดาวฤกษ์ ฯลฯ
2. อวกาศ เช่น สภาพทั่วไปของอวกาศ ประวัติการเดินทาง

สู่อวกาศ ผลที่ได้จากการสำรวจดวงจันทร์ และอวกาศ ฯลฯ

หน่วยที่ 9 ประเทศเพื่อนบ้าน ประกอบด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. ประเทศในกลุ่มอาเซียน เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย ไทย บรูไน
2. ประเทศในเอเชียที่น่าสนใจ เช่น พม่า จีน ญี่ปุ่น อินเดีย ศรีลังกา บังคลาเทศ เนปาล ปากีสถาน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เวียดนาม กัมพูชา

หน่วยที่ 10 การสื่อสารและการคมนาคม ประกอบด้วยเนื้อหา

ดังต่อไปนี้

1. การสื่อสารในปัจจุบัน
2. การคมนาคมขนส่งในปัจจุบัน

หน่วยที่ 11 ประชากรศึกษา ประกอบด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. จำนวนประชากร
2. การเปลี่ยนแปลงประชากร
3. ปัญหาการเพิ่มประชากรและการแก้ไข

หน่วยที่ 12 การเมืองการปกครอง ประกอบด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. พื้นฐานการเมือง
2. สถาบันพระมหากษัตริย์และสถาบันการปกครอง
3. กษัตริย์การปกครองแบบประชาธิปไตย

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2523)

เนื้อหากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตที่หลักสูตรกำหนดไว้
ดังที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า มีความครอบคลุมถึงสาขาสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์

และมนุษยศาสตร์ในบางส่วน ซึ่ง สมพงษ์ พละสุรีย์ (2521) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า หน่วยหรือเรื่องต่างๆ ทั้ง 12 เรื่องนี้ เป็นเรื่องที่ผู้สร้างหลักสูตรคิดว่าสำคัญ และจำเป็นต่อชีวิต รวมทั้งสังคมไทยในปัจจุบัน กล่าวคือ ถ้าคนไทยทุกคนมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติตนในหัวข้อต่างๆ ทั้ง 12 หัวข้อนี้แล้ว จะอยู่ในสังคม ได้ดี ส่วนจะดีมากดีน้อย ย่อมแล้วแต่ลักษณะนิสัย และ สมพงษ์ พละสุรีย์ ยังกล่าว ต่อไปอีกว่า ถ้าจะถามหาวิชาต่างๆในหัวข้อทั้ง 12 นี้ คงพอจะค้นให้ได้ แต่อาจไม่ จุใจหรือไม่ถึงใจผู้ที่ยึดมั่นในวิชา เช่น หน่วยสิ่งที่มีชีวิต เป็นได้ทั้งวิทยาศาสตร์ สุขศึกษา และสังคมศึกษา หน่วยสิ่งที่อยู่รอบตัวเราก็เช่นเดียวกัน แต่บางหน่วย มีลักษณะเด่นชัดขึ้นว่าเป็นเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น หน่วยพลังงานและสารเคมี น่าจะเป็นวิทยาศาสตร์มากกว่าอย่างอื่น และหน่วยการเมืองการปกครอง น่าจะเป็น สังคมศึกษามากกว่าอย่างอื่น และ เพราพรหม โกมลมาลย์ (2526) ก็ได้กล่าวไว้ว่า เนื้อหาทั้ง 12 หน่วยนั้น ถ้าเรานำมาจัดเป็นรายวิชาจะเห็นได้ว่ามีเนื้อหาสอดคล้อง กับวิชาวิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา สุขศึกษา

ดังที่ได้กล่าวไว้แต่ต้นแล้วว่า หลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ ชีวิตได้จัดและแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ช่วง ซึ่งในแต่ละช่วงมีลักษณะการจัดเนื้อหาดังนี้

1. ช่วงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 เรียนหน่วยที่ 1-5 ซึ่งมี เนื้อหาที่ง่ายและสั้น เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันมากที่สุด เพื่อเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ ในระดับชั้นต่อไป ซึ่งลักษณะของเนื้อหาในหน่วยจะมีการผสมผสานเนื้อหาให้กลมกลืน กันมากที่สุด และใช้เวลาเรียนประมาณร้อยละ 15 ของเวลาเรียนทั้งหมด

2. ช่วงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 เรียนหน่วยที่ 1-8 ซึ่งมี เนื้อหาและรายละเอียดเพิ่มขึ้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับประสบการณ์ต่างๆ ที่กว้างไกลออกไป มากขึ้น ลักษณะเนื้อหาในหน่วยจะแยกออกเล็กน้อย ใช้เวลาเรียนประมาณร้อยละ 20 ของเวลาเรียนทั้งหมด

3. ช่วงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 เรียนหน่วยที่ 1-12 ซึ่งมี เนื้อหาและรายละเอียดกว้างขวางลึกซึ้ง เนื้อหาแยกตัวออกมาอย่างชัดเจน ความรู้ ต่างๆ จะเป็นเรื่องที่เบ็ดเสร็จสมบูรณ์แบบครบถ้วน ครอบคลุมปัญหาของชีวิตและสังคม ทั้งในอดีต ปัจจุบัน อนาคต ใช้เวลาเรียนประมาณร้อยละ 25 ของเวลาเรียนทั้งหมด

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2523)

2.4 เนื้อหากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตกับปัญหาที่ค้นพบ

จากการวิจัยของ ฉวีวรรณ แก้วโสฬส (2528) ซึ่งได้ศึกษาผลการใช้กิจกรรมตามแผนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตตามการรับรู้ของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ครูส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการกิจกรรมส่วนใหญ่ให้ความรู้ในด้านการนำไปใช้มากที่สุด และเนื้อหากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตที่กำหนดและจัดไว้แต่ละระดับชั้นเรียนดังกล่าวนั้น จากผลการวิจัยของ สันตัก อินทริกาณนท์ (2527) พบว่า ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 นั้น เรื่องข่าวและเหตุการณ์ รวมทั้งวันสำคัญ มีเนื้อหามากเกินไป ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เรื่องสิ่งมีชีวิตมีเนื้อหาน้อยเกินไป ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เรื่องจักรวาลและอวกาศ มีเนื้อหาน้อยเกินไป ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เรื่องพลังงานและสารเคมี เนื้อหายากเกินไป ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เนื้อหาเรื่องชีวิตในบ้านง่ายเกินไป ซึ่ง ศุภกัญญา สุจริตจิตร (2522) พบว่า เนื้อหาบางเรื่องยังไม่เหมาะสมกับสำหรับนักเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

นักการศึกษาท่านหนึ่งได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาของกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตไว้ว่า มีรายละเอียดในเนื้อหาบางเรื่องมากเกินไป และบางเรื่องซ้ำซ้อนกัน เช่น ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 เรื่องประชากร ซึ่งมีหน่วยเฉพาะ และยังแทรกอยู่ในหน่วยอื่นอีก และให้ความคิดเห็นต่อไปอีกว่า เนื้อหาหน่วยชาติไทยอยู่ในเชิงประวัติศาสตร์มากเกินไป และในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ซึ่งเนื้อหาจะซ้ำซ้อนกันในเรื่องศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี (สุนน อมรวินันท์ อ้างถึงใน สมิตร์ คุณานุกร, 2520) ส่วน วีรพล สารรัตน์ (2525) ได้เสนอว่า ขอบข่ายของเนื้อหาหน่วยประชากรศึกษาคควรอยู่ในระดับครอบครัว ชุมชน และจังหวัด มากกว่าการเปลี่ยนแปลงประชากรระดับประเทศ ควรเพิ่มรายละเอียดให้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของ สมิตต์ อิศระวัฒน์ (2523) กล่าวไว้โดยสรุปว่า เนื้อหาบางเรื่องยังไม่เหมาะสม บางเรื่องเน้นทฤษฎี หลักการมากกว่าการนำไปใช้

เพราะพรรณ โกมลมาลย์ (2526) กล่าวถึงปัญหาเกี่ยวกับเนื้อหากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตไว้ว่า มีผู้หวังดีต่อหลักสูตร หวังดีต่อเด็ก หวังดีต่อชาติบ้านเมือง ต้องการให้เด็กรู้โน่นรู้นี้ ต้องการจะเสนอให้บรรจุเรื่องใหม่ๆ ไว้ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เพราะจะนำไปบรรจุไว้ในกลุ่มอื่นๆ ก็ไม่ได้

คือ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ หรือกลุ่มทักษะ ฉะนั้นเมื่อมีใครนึกอะไรใหม่ ก็คิดที่จะเสนอเข้ามา ซึ่งเป็นไปไม่ได้ที่จะบรรจุ ทุกสิ่งทุกอย่างไว้ในหลักสูตรระดับประถมศึกษา ฉะนั้นจึงอยากให้เราได้คิดกันว่า อะไรก็ขอให้พอเหมาะพอควร แต่อย่างไรก็ตามมีเรื่องที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับ ผลได้ผลเสียของส่วนรวมที่เด็กควรจรรู้และศึกษา ครูย่อมจะนำมาสอนได้ให้เป็น ส่วนหนึ่งของประสบการณ์ชีวิต ทั้งนี้เพื่อให้เด็กมีความรู้รอบตัว ทันทต่อเหตุการณ์

อุษา ข้าประยูร (2524) ได้ศึกษาการใช้หลักสูตร

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 พบว่า

1. เนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์มากได้แก่เรื่อง

1. 1 การรู้จักช่วยตนเอง อาหาร การช่วยเหลือ

ครอบครัว บ้าน

1. 2 ข้อปฏิบัติในการสร้างสุขนิสัยเกี่ยวกับการรับประทานอาหาร

อาหารและการขับถ่าย

1. 3 การออกกำลังกาย การพักผ่อน และการนอน

1. 4 การเลือกซื้อของใช้ ของเล่น บุคคลในโรงเรียน

1. 5 ระเบียบข้อบังคับ คุณภาพชีวิต และการปฏิบัติตน

ในโรงเรียน

1. 6 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชน

1. 7 การรักษาความสะอาด ความสวยงาม ความสมดุลง

ของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมในชุมชนและอันตรายจากสิ่งแวดล้อมในชุมชน

1. 8 สัตว์ พืช เปลือกโลก ทิศ

1. 9 ธงชาติ เพลงชาติ

1.10 ภาษาไทย และการแต่งกายของคนไทย

การเคารพแบบไทย

1.11 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระ

พระบรมราชินีนาถ

1.12 ขาว เหตุการณ์ และวันสำคัญ

2. เนื้อหาที่เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียนมาก ได้แก่

เนื้อหาเรื่อง

2. 1 การทำความสะอาดและรักษาความสะอาดของร่างกาย
2. 2 อาหาร บ้าน การรู้จักช่วยเหลือตัวเอง โรคติดต่อในเด็ก
2. 3 ข้อปฏิบัติในการสร้างสุขนิสัยเกี่ยวกับการรับประทานอาหาร

อาหารและการขับถ่าย

2. 4 การออกกำลังกาย การพักผ่อน และการนอน
2. 5 การเลือกซื้อของใช้ และของเล่น
2. 6 โรงเรียนของเรา บุคคลในโรงเรียน
2. 7 ระเบียบข้อบังคับ คุณภาพชีวิต การปฏิบัติตนในโรงเรียน
2. 8 หน้าที่ของบุคคลและผู้บริหารต่างๆ ในโรงเรียน
2. 9 บุคคลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนผู้ให้บริการ และบริการ

ที่ชุมชนจัดขึ้น

2. 10 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชน
2. 11 การคมนาคมและการติดต่อสื่อสารในชุมชน
2. 12 การรักษาความสะอาด ความสวยงาม ความสมดุลงค์
ของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมในชุมชน และอันตรายจากสิ่งแวดล้อมในชุมชน
2. 13 สัตว์ พืช เปลือกโลก
2. 14 ธงชาติ และเพลงชาติ
2. 15 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

พระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

2. 16 ชาว เหตุการณ์ วันสำคัญ

3. เนื้อหาที่เหมาะสมกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียนมาก ได้แก่

เนื้อหาเรื่อง

3. 1 การออกกำลังกาย การพักผ่อน การนอน
3. 2 การช่วยเหลือครอบครัว การเลือกซื้อของใช้และของเล่น
3. 3 บ้าน โรงเรียนของเรา บุคคลในโรงเรียน
3. 4 ระเบียบ ข้อบังคับ คุณภาพชีวิตและการปฏิบัติตนใน

โรงเรียน

3. 5 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในโรงเรียน
3. 6 สัตว์ พืช
3. 7 ภาษาไทย การแต่งกายของคนไทย และ

การเคารพแบบไทย

3. 8 ข้าว เหตุการณ์ วันสำคัญ

เนื้อหาเรื่อง

4. เนื้อหาที่เหมาะสมกับชีวิตประจำวันของผู้เรียนมากได้แก่

ของร่างกาย

4. 1 การทำความสะอาดและการรักษาความสะอาด
4. 2 การรู้จักช่วยตนเอง อุบัติเหตุและการป้องกัน
4. 3 การช่วยเหลือครอบครัว บ้าน อาหาร

โรคติดต่อในเด็ก

4. 4 โรงเรียนของเรา บุคคลในโรงเรียน
4. 5 ระเบียบ ข้อบังคับ คุณภาพชีวิต และการปฏิบัติตน

ในโรงเรียน

4. 6 ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน
4. 7 การคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร
4. 8 การรักษาความสะอาด ความสวยงาม ความสมดุลย์

ทางธรรมชาติ

4. 9 สัตว์ พืช เปลือกโลก
4. 10 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

พระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

4. 11 ข้าว เหตุการณ์ วันสำคัญ

5. เนื้อหาที่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันมาก ได้แก่ เนื้อหาเรื่อง

ของร่างกาย

5. 1 การทำความสะอาดและการรักษาความสะอาด
5. 2 การรู้จักช่วยตนเอง อุบัติเหตุและการป้องกัน
5. 3 อาหาร การช่วยเหลือครอบครัว บ้าน

ในโรงเรียน

5. 4 โรงเรียน บุคคลในโรงเรียน
5. 5 ระเบียบ ข้อบังคับ คุณภาพชีวิต และการปฏิบัติตน
5. 6 ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน
5. 7 การคมนาคมและการติดต่อสื่อสารในชุมชน
5. 8 การรักษาความสะอาด ความสวยงาม ความสมดุลย์ทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมในชุมชน และอันตรายจากสิ่งแวดล้อม
5. 9 สัตว์ พืช
- 5.10 ประวัติความเป็นมาของชาติไทยที่อยู่ในแหลมทอง
- 5.11 ธงชาติ และเพลงชาติ
- 5.12 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

พระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

นอกจากนั้น ตำรา ชูชีพ (2521) ได้ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหา กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นในหน่วยที่ 1-8 พบว่า

1. เนื้อหาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่นมาก สามารถนำไปใช้ได้ทันทีในภาคต่างๆ มีดังนี้
  - ภาคเหนือ ได้แก่ เรื่องชีวิตในบ้าน ชุมชนของเรา
  - ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ เรื่องตัวเรา พืช สัตว์
  - ชีวิตในบ้าน โรงเรียนของเรา ชุมชนของเรา ข้าว เหตุการณ์ และวันสำคัญ
  - ภาคใต้ ได้แก่ เรื่องพืช สัตว์ โรงเรียนของเรา
  - ชุมชนของเรา การถนอมอาหาร ข้าว เหตุการณ์ และวันสำคัญ
  - ภาคกลาง ได้แก่ เรื่องชีวิตในบ้าน โรงเรียนของเรา
  - ชุมชนของเรา ประเภทและลักษณะอาชีพของคนไทย
  - กรุงเทพมหานคร ไม่มีเนื้อหาใดใช้ได้ทันที

2. เนื้อหาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่นปานกลาง ต้องปรับปรุง แก้ไขบ้าง ก่อนนำไปใช้ในภาคต่างๆ มีดังนี้

ภาคเหนือ ได้แก่ เรื่องตัวเรา พี่ สัตว์ ชีวิตภายในบ้าน
ชาติไทยทุกหน่วยย่อย การทำมาหากินทุกหน่วยย่อย สารเคมี การถนอมอาหาร
ข้าว เหตุการณ์ และวันสำคัญ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ เรื่องตัวเรา สัตว์
ชีวิตในบ้าน ชุมชนของเรา สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชาติไทย การทำมาหากิน
ทุกหน่วยย่อย ยกเว้นการทำนา พลังงานและสารเคมี ทุกหน่วยย่อย จักรวาลและอวกาศ
ข้าว เหตุการณ์ และวันสำคัญ

ภาคใต้ ได้แก่ เรื่องตัวเรา สัตว์ ชีวิตในบ้าน ชุมชนของเรา
สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชาติไทยทุกหน่วยย่อย การทำมาหากินทุกหน่วยย่อย เสียง
สารเคมี จักรวาลและอวกาศ ข้าว เหตุการณ์ และวันสำคัญ

ภาคกลาง ได้แก่ เรื่องตัวเรา พี่ สัตว์ สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา
ชาติไทยทุกหน่วยย่อย ยกเว้นประเภทและลักษณะอาชีพของคนไทย พลังงานและ
สารเคมีทุกหน่วยย่อย จักรวาลและอวกาศ

กรุงเทพมหานคร ได้แก่ เรื่องตัวเรา พี่ สัตว์ ชีวิตในบ้าน
สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา ชาติไทยทุกหน่วยย่อย ประเภทและลักษณะอาชีพของคนไทย
การค้าขาย แลกเปลี่ยนบริการ ทัศนกรรม และอุตสาหกรรม การรวมกลุ่มและ
สหกรณ์ แรง สารเคมี การถนอมอาหาร จักรวาลและอวกาศ ข้าว เหตุการณ์ และ
วันสำคัญ

3. เนื้อหากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพ
และความต้องการของท้องถิ่นน้อย ต้องปรับปรุงอย่างมากก่อนนำไปใช้ในภาคต่างๆ
มีดังนี้

ภาคเหนือ ได้แก่ เรื่องสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชาติไทย
ของเรา ความร้อน แสง เสียง จักรวาลและอวกาศ

ภาคใต้ ได้แก่ เรื่องสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชาติไทย
ของเรา ความร้อน แสง

ภาคกลาง ได้แก่ เรื่องสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ข้าว
เหตุการณ์ และวันสำคัญ

กรุงเทพมหานคร ได้แก่ เรื่องชีวิตในบ้าน โรงเรียน
ของเรา การทำนา การทำไร่ ทำสวน การเลี้ยงสัตว์ การประมง

การค้าขาย แลกเปลี่ยน ความร้อน แสง แรง ชั่ว เหตุการณ์ และวันสำคัญ
สำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไม่มีเนื้อหาใดจะต้อง
ปรับปรุง แก้ไข

ส่วนเนื้อหากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตที่มีความสำคัญ
และความจำเป็น หรือมีประโยชน์ต่อผู้เรียนนั้น จากผลการวิจัยของ อุษา ขำประยูร
(2524) พบว่า เนื้อหากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตที่มีความสำคัญ เรียงจาก
มีความสำคัญมากไปหาน้อย มีดังต่อไปนี้

เรื่องบ้านที่นาอยู่ ได้แก่ บ้าน การช่วยเหลือครอบครัว
การเลือกของใช้และของเล่น โรคติดต่อในเด็ก

เรื่องโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียน ระเบียบข้อบังคับ คุณภาพชีวิต
การปฏิบัติตนในโรงเรียน หน้าที่ของบุคคลและผู้บริหารต่างๆ ในโรงเรียน บุคคล
ในโรงเรียน

เรื่องชุมชน ได้แก่ ประวัติและสถานที่สำคัญของชุมชน บุคคลที่มี
ประโยชน์ ผู้ให้บริการและบริการที่ชุมชนจัด ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชน
การคมนาคมติดต่อสื่อสาร การประกอบอาชีพในชุมชนกับความสัมพันธ์ระหว่างสภาพ
แวดล้อม ธรรมชาติ การรักษาความสะอาด ความสวยงาม ความสมดุลย์ของ
ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมในชุมชน และอันตรายจากสิ่งแวดล้อมในชุมชน

เรื่องสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สัตว์ พืช เปลือกโลก และทิศ

เรื่องชาติไทย ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชาติไทยที่อยู่
ในแหลมทอง ภาษาไทย การแต่งกายของคนไทย การเคารพแบบไทย ธงชาติ
เพลงชาติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

เรื่องข่าว ได้แก่ ข่าว เหตุการณ์ และวันสำคัญ

จากผลการวิจัยที่ปรากฏดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ
ประพันธ์ พรหมมณี (2526) ที่ได้ศึกษาเนื้อหาหลักสูตรเสริมประสบการณ์ชีวิตที่
เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น พบว่า เนื้อหากลุ่มสร้างเสริม
ประสบการณ์ชีวิตที่มีความสำคัญ มีประโยชน์โดยมีความจำเป็นมากที่สุด และจำเป็นมาก
ซึ่งถือว่าเป็นเนื้อหาของหลักสูตรที่เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ได้แก่

1. เนื้อหากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตที่มีความจำเป็นมากที่สุด ได้แก่ เรื่องความสะอาดของร่างกาย เสื้อผ้า เครื่องใช้และบ้าน การเลือกซื้ออาหารที่มีประโยชน์ การถนอม การเก็บรักษาและการปรุงอาหาร การกินอาหารที่ถูกสุขลักษณะ การสร้างสุขนิสัย การออกกำลังกาย และการพักผ่อน การใช้ยาสามัญประจำบ้าน และการปฐมพยาบาล การใช้ส้วมที่ถูกสุขลักษณะ การป้องกันโรคติดต่อ การใช้น้ำที่สะอาด และการรู้จักแก้ปัญหาการดื่ม การใช้ ปัญหาและความต้องการของชุมชนและของจังหวัด การป้องกันรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การทำนา การทำสวนยางพารา การรวมกลุ่มอาชีพและสหกรณ์ การผลิตการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก

2. เนื้อหากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตที่มีความจำเป็นมากที่สุด ได้แก่ เรื่องการป้องกันอุบัติเหตุจากสิ่งแวดล้อม จำนวนประชากร สภาพความเป็นอยู่ในชุมชน ทรัพยากร อาชีพและผลิตผลของชุมชนและจังหวัด การคมนาคมขนส่งและการสื่อสารของจังหวัด การชลประทานและแหล่งเก็บกักน้ำ การศึกษาและนับถือศาสนาพุทธ ประเพณีวันเข้าพรรษา ออกพรรษา และการชักพระ ประเพณีวันสารท ประเพณีวันสงกรานต์และวันลอยกระทง การปลูกพืชไร่ ทำไร่นา สวนผสม การทำสวนผลไม้ การประมง การเลี้ยงปศุสัตว์ อุตสาหกรรม ในครอบครัวและหัตถกรรม ความรับผิดชอบและจรรยาบรรณของผู้ประกอบอาชีพ เครื่องทุ่นแรงและเครื่องผ่อนแรง การประกอบอาชีพ เชื้อเพลิงและพลังงานที่มีในท้องถิ่น การใช้ปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืช สถานที่ท่องเที่ยว การสงวน ทรัพยากรและอนุรักษ์ธรรมชาติ สถานศึกษา แหล่งประกอบการและหน่วยงานที่ส่งเสริมอาชีพ ช่าง และเหตุการณ์ของชุมชน จังหวัดและชาติ

งานวิจัยที่ศึกษาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตที่กรมวิชาการ (2532) ได้รวบรวมไว้มีประมาณ 153 เรื่อง สำหรับผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต พอสรุปได้ดังนี้

1. หลักสูตรและโครงสร้างของกลุ่มวิชาไม่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และท้องถิ่น ความคิดรวบยอดและหลักการที่กำหนดไว้สูงเกินไปและไม่ชัดเจน เป็นหลักสูตรที่ยังมิได้มีการบูรณาการอย่างแท้จริง จุดประสงค์การเรียนรู้ นักเรียนนำไปปฏิบัติได้น้อย

2. เนื้อหามากและยากเกินไป ไม่เหมาะสมกับอัตราเวลาเรียน วิชาและวุฒิภาวะของนักเรียน และการจัดลำดับเนื้อหาที่สับสน ย้อนไปย้อนมาไม่เรียงตามแผนการสอน ส่วนเนื้อหาที่เกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการทางวิทยาศาสตร์ การรวมกลุ่มสหกรณ์ และประเทศเพื่อนบ้านยังไม่เหมาะสมกับสภาพสังคม และชีวิตประจำวัน และเนื้อหาที่นักเรียนไม่เคยนำไปใช้เลย คือ การเลี้ยงดูทารกและเด็ก การทำสบู่และยาสระผม การป้องกันและการบ่อนทำลาย การรวมกลุ่มสหกรณ์ ลักษณะนิสัยและจริยธรรมที่ไม่มีอยู่ในเนื้อหา คือ ความตระหนักและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ความกระตือรือร้น การมุ่งอนาคต และที่มีอยู่น้อย คือ การไม่ละเมิดสิทธิและทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่น การทำใจให้สงบ มีสมาธิ ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการทำชั่ว การไม่พูดปด

3. สมรรถภาพของนักเรียน จากผลการประเมินพบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าร้อยละ 50 ของคะแนนเต็ม และสมรรถภาพที่มีปัญหา คือ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ความรู้ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

จากการศึกษาเอกสารการวิจัยต่างๆ จะพบว่าเนื้อหาบางเรื่องหรือบางหน่วย เหมาะสมกับชั้นเรียนหรือวุฒิภาวะของเด็ก แต่ยังมีบางเรื่องหรือบางหน่วยที่ไม่เหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็ก รวมทั้งความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นในบางท้องถิ่น หน้าที่ของเนื้อหายังไม่ค่อยใกล้เคียงกันนัก

โดยปกติสภาพสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งตามหลักของการสร้างหลักสูตรนั้น ต้องสร้างเนื้อหาวิชาให้มีความสอดคล้องกับสภาพปัจจุบันปัญหาของสังคม ดังนั้นการวิเคราะห์ความสอดคล้องของเนื้อหาหลักสูตรเสริมประสบการณ์ชีวิตกับสภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของไทยจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป

3. พื้นฐานของสังคม

นักสังคมศาสตร์หลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า "สังคม" ไว้อย่างหลากหลายดังต่อไปนี้

รัตนา ตุงคสวัสดิ์ (2528) ได้ให้ความหมายของคำว่า "สังคม" ไว้ว่าหมายถึง ชีวิตของมนุษย์ในทุกแง่ คือ อาชุลมุนระบบเศรษฐกิจ การเมือง และศาสนาไว้ด้วย

อมรา พงศาพิชญ์ (2519) ได้ให้ความหมายของคำว่า "สังคม" ไว้ว่า คือกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์และผูกพันซึ่งกันและกัน โดยมีเครื่องยึดเหนี่ยวที่จะรักษาความเป็นกลุ่มก้อนไว้ได้ เครื่องยึดเหนี่ยวหรือประสานความสัมพันธ์ก็คือ วัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ

ป้อม กิมวังตะโก (2528) กล่าวถึงความหมายของสังคมว่า ถ้าให้ความหมายของสังคม ความหมายที่กว้างที่สุด ได้แก่ มนุษย์ทั้งโลกที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ส่วนความหมายที่แคบและใช้กันโดยทั่วไป หมายถึง กลุ่มคนที่ไม่จำกัดเพศ และวัยจำนวนหนึ่งมาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีความสืบทอดต่อความเป็นกลุ่มไปเรื่อยๆ มีสถาบันและวิถีการดำเนินชีวิตที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2523) อธิบายไว้ว่า สังคมคือ จำนวนรวมของบุคคลจำนวนหนึ่งซึ่งสัมพันธ์กันค่อนข้างสม่ำเสมอ

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า สังคมคือ ความสัมพันธ์ของมนุษย์ในด้านต่างๆ ทุกด้าน

4. องค์ประกอบพื้นฐานของสังคมไทย

องค์ประกอบพื้นฐานของสังคมไทยมีหลายประการ ดังที่ จรัญ พรหมอยู่ (2526) ได้สรุปพื้นฐานของสังคมไว้ว่า ประกอบด้วยพื้นฐานหลัก 4 ประการคือ พื้นฐานด้านการเมือง การปกครอง พื้นฐานเศรษฐกิจ พื้นฐานทางวัฒนธรรม และพื้นฐานทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ ป้อม กิมวังตะโก (2528) ที่กล่าวถึง พื้นฐานของสังคมว่า เกี่ยวพันกับเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม

ดังนั้นจึงพอจะสรุปได้แน่ชัดว่า พื้นฐานของสังคมไทยจะประกอบด้วย

1. พื้นฐานด้านการเมืองการปกครองของไทย
2. พื้นฐานด้านสังคมไทย
3. พื้นฐานด้านวัฒนธรรมของไทย
4. พื้นฐานด้านเศรษฐกิจของไทย

4.1 พื้นฐานด้านการเมืองการปกครองของไทย

การที่มนุษย์อยู่รวมกันเป็นครอบครัว เป็นหมู่บ้าน เป็นชุมชนใหญ่ จนเป็นรัฐหรือประเทศนั้น เป็นการรวมตัวกันในแง่การเมือง ดังที่ อริสโตเติล (อ้างถึงใน สิทธิชัย ธาดานิติ, 2529) ได้กล่าวว่า "มนุษย์เรานั้นเป็นสัตว์การเมือง" กล่าวคือ เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคม ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในรูปต่างๆ ก็เกิดขึ้น และมนุษย์มักแสวงหาประโยชน์จากสังคม เพื่อการดำรงชีวิต เพื่อความสุขและเพื่อ บำบัดความต้องการต่างๆ ของตน แต่เนื่องจากทรัพยากรที่แต่ละสังคมมีอยู่ มักไม่ เพียงพอกับความต้องการของทุกคน จึงจำเป็นต้องมีการแบ่งสรรทรัพยากรกัน เหตุนี้ สังคมจึงต้องสร้างกลไกขึ้น เพื่อทำหน้าที่ในการแบ่งสรรทรัพยากรดังกล่าว และบังคับ ให้มีการปฏิบัติตาม การแบ่งสรรนั้นๆ กลไกที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อการนี้ ก็คือการเมือง การปกครองนั่นเอง

นักรัฐศาสตร์หลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า "การเมือง" ไว้อย่างหลากหลาย ดังต่อไปนี้

สมเจตน์ อ่ำรอด (2519) ได้ให้ความหมายของคำว่า "การเมือง" ไว้ว่า หมายถึง หลักเกณฑ์และกิจกรรม ตลอดจนองค์การและบุคคล อันเป็นองค์ประกอบในกิจกรรมต่างๆ อันเกี่ยวกับการบริหารและการปกครองประเทศ

สแวร์ท (Swaytz อ้างถึงใน อมรา พงศาพิชญ์, 2519) ได้ให้ความหมายของการเมืองไว้ว่า การเมือง หมายถึง เหตุการณ์ซึ่งเกี่ยวกับการกำหนด และส่งเสริมให้เกิดผลประโยชน์ส่วนรวม และ (หรือ) การแบ่งการกระจายอำนาจ ภายในกลุ่มเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หรืออีกนัยหนึ่ง สถาบันการเมืองก็คือ สถาบัน การปกครอง ซึ่งมีหน้าที่กระจายอำนาจให้กับคนในกลุ่มในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ แก่ส่วนรวม

ส่วน ภิณฺญ สาทร (2530) กล่าวว่า การเมือง คือ อำนาจ
ในการปกครองบ้านเมือง

จากคำนิยามดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า การเมือง คือ กิจกรรม
ในการปกครอง ซึ่งต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและประเทศชาติ รวมทั้งอำนาจ
ในการปกครองประเทศ

ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 นับถึง
ปัจจุบันนี้เป็นเวลาถึง 60 ปีแล้ว ที่พลเมืองไทยได้รับสิทธิในการปกครองตนเอง
ซึ่งคำว่า "ประชาธิปไตย" นั้น มาจากภาษากรีก 2 คำ คือ Demos แปลว่า
ประชาชน และ Kratos แปลว่า อำนาจหรือการปกครอง รวม 2 คำเข้าด้วยกัน
แปลได้ความว่า การปกครองของประชาชน (กระมล ทองธรรมชาติ, 2518)
นอกจากนี้ มาซิเวอร์ (R.M. Maciver อ้างถึงใน ประหยัด หงษ์ทองคำ, 2519) ได้
กล่าวถึง "ประชาธิปไตย" ว่าเป็นทั้งรูปแบบการปกครองและวิถีชีวิต ประชาธิปไตย
ทั้งสองทางต้องดำเนินไปด้วยกัน

สำหรับความหมายของประชาธิปไตยในแง่การปกครองที่ได้รับ
การกล่าวขวัญถึงอย่างกว้างขวางก็คือ คำกล่าวของประธานาธิบดีอับราฮัม ลินคอล์น
(อ้างถึงใน สุรเจตน์ ผดุงวิทย์, 2523) ที่ว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตย
หมายถึง การปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน

4.1.1 องค์ประกอบของประชาธิปไตย

องค์ประกอบของประชาธิปไตยสามารถแยกออกเป็น
3 ส่วนด้วยกันคือ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2519)

1. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ อันได้แก่
การยึดมั่นในหลักความเท่าเทียมกัน (Equality) ในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
โดยไม่เลือกชาติกำเนิด ความเชื่อถือ ผิพรรณ และเป็นความเสมอภาคใน
ทางการเมืองและในทางกฎหมายที่จะได้รับโอกาสความคุ้มครอง และการปฏิบัติ
โดยเสมอหน้ากัน หลักสำคัญอีกประการหนึ่งคือ หลักเสรีภาพในการที่จะแสดงออก

ซึ่งความคิดเห็นและการกระทำอย่างรับผิดชอบ และด้วยสติปัญญา เยี่ยงวิญญูชน จะพึงกระทำ

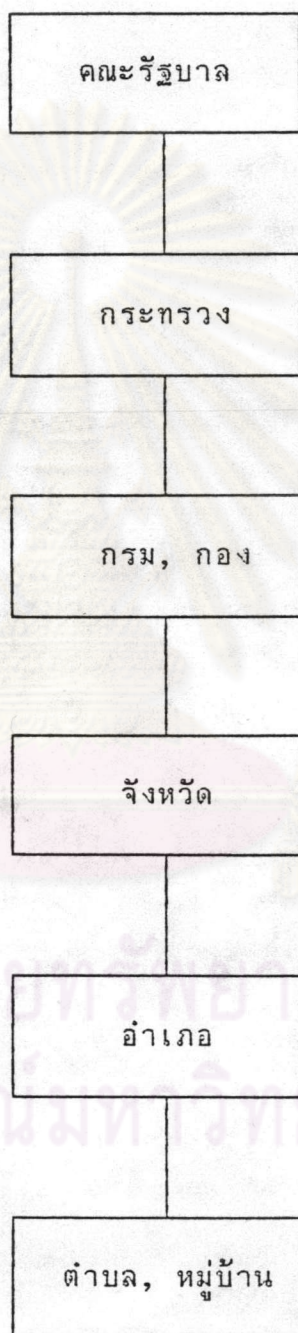
2. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบการเมือง อันเป็นการจัดรูปแบบการปกครองให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ในการปกครองระบอบ ประชาธิปไตยตามความหมายของประธานาธิบดีลินคอล์น กล่าวคือ การปกครอง ประชาชนนั้นจะต้องถือว่า ฐานอำนาจในการปกครองมาจากประชาชน ประชาชน เลือกรัฐบาลขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนให้ใช้อำนาจตามเจตจำนงดีของประชาชน ฉะนั้น รัฐบาลจึงต้องรับผิดชอบต่อประชาชนเจ้าของอำนาจนั้น ที่ว่าเป็นการปกครองโดย ประชาชนก็หมายถึงผู้ใช้อำนาจจะต้องเป็นผู้ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนและในการ ใช้อำนาจต้องคอยสดับตรับฟังประชาชนที่มีต่อการบริหารงานของรัฐบาลอยู่เสมอ ที่ว่า เป็นการปกครองเพื่อประชาชนก็หมายถึงการปกครองเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ส่วนรวม มิใช่เพื่อประโยชน์ของชนกลุ่มใดโดยเฉพาะ

3. ประชาธิปไตยที่เป็นวิถีชีวิตอันหมายถึงการดำเนิน ชีวิตที่เป็นประชาธิปไตย กล่าวคือ คนในสังคมจะต้องมีจิตใจ ค่านิยม ความเชื่อ บุคลิกภาพ หรือที่เรียกกันว่ามีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ซึ่ง ทินพันธุ์ นาคะตะ (2517) ได้อธิบายการเมืองแบบประชาธิปไตยไว้ว่า ได้แก่ การเคารพ ในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น อุดมคติต่อความคิดที่ขัดแย้งกับความคิดของตน เชื่อฟังเสียง ส่วนใหญ่ เคารพสิทธิของฝ่ายข้างน้อย สนใจกิจกรรมทางการเมือง มองโลก ในแง่ดี รู้จักวิเคราะห์ วิเคราะห์ เป็นต้น การปกครองของไทยในปัจจุบันมีรูปแบบ การปกครองโดยการกระจายอำนาจจากส่วนกลางลงมา ดังแผนภูมิต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 4 แสดงรูปแบบการปกครองในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางลงมา

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2523)

สถาบันองค์ประกอบที่สำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยคือ

1. รัฐสภา มีหน้าที่ในการพิจารณาและกำหนดนโยบายด้านการเมือง การปกครอง เพื่อให้ทางฝ่ายบริหารนำไปปฏิบัติ ทางการเมืองและการบริหารประเทศ ผู้ใช้อำนาจหน้าที่นี้คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสมาชิก
2. คณะรัฐมนตรี ทำหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารประเทศตามนโยบายที่ได้แถลงไว้ต่อรัฐสภา ผู้ใช้อำนาจหน้าที่นี้คือ นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีโดยความยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร
3. ศาล มีหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีต่างๆ มีประธานศาลฎีกาเป็นผู้ใช้อำนาจนี้

ดังนั้นอาจจะสรุปได้ว่า การเมืองการปกครองของไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การบริหารงานมีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางลงมาสู่ส่วนภูมิภาค มีตัวแทนของประชาชนที่เรียกว่า ผู้แทนราษฎรเข้าไปบริหารประเทศ และมีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้มีอำนาจในการบริหารประเทศ มีสถาบันองค์ประกอบที่สำคัญในการปกครอง คือ รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล

- 4.1.2 สภาพทางการเมืองการปกครองในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2518-2532
- 4.1.2 สภาพทางการเมืองการปกครองในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2518-2532

ในระหว่างปี 2518-2532 (14 ปี) มีเหตุการณ์ทางการเมืองเกิดขึ้นในหลายลักษณะ ซึ่งสรุปได้ดังนี้ (กาญจนา บุญส่ง, 2534)

1. การปฏิบัติรัฐประหาร 2 ครั้ง ได้แก่ เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เป็นการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในรัฐบาล ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช โดยพลเรือเอกสัจด์ ชลออยู่ และอีกเหตุการณ์หนึ่งคือ การทำรัฐประหารรัฐบาล

นายชานินทร์ กรัยวิเชียร เมื่อ 20 ตุลาคม 2520 โดยพลเรือเอกสัจด์ ชลออยู่

2. การกบฏ 3 ครั้ง ได้แก่ เหตุการณ์ 26 มีนาคม 2520 พลเอกฉลาด หิรัญศิริ ได้ก่อการกบฏในรัฐบาลนายชานินทร์ กรัยวิเชียร ต่อมาอีก 4 ปี ได้เกิดเหตุการณ์ 1 เมษายน 2524 พลเอกสัจด์ จิตรปฎิมา ได้ก่อการกบฏต่อรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และ 4 ปีต่อมาได้เกิดเหตุการณ์ 9 กันยายน 2528 พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และพลเอก เสริม ณ นคร ได้ก่อการกบฏต่อรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

3. การยุบสภาผู้แทนราษฎร 4 ครั้ง ได้แก่ ครั้งที่ 1 การยุบสภาผู้แทนราษฎร โดย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เมื่อวันที่ 12 มกราคม 2519 ครั้งที่ 2 การยุบสภาผู้แทนราษฎรของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2526 ครั้งที่ 3 การยุบสภาของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2529 และครั้งที่ 4 การยุบสภาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2531

4. การลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี 2 ครั้ง ได้แก่ การลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช และการลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2523

5. การพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี 1 ครั้ง คือ การพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2518 เนื่องจากไม่ได้รับความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎร

จะเห็นว่า การเมืองช่วงปี 2518-2532 นั้นมีการเปลี่ยนแปลงถึง 12 ครั้ง ในระยะเวลาแค่ 14 ปี ซึ่ง สุรพันธ์ ทับสุวรรณ (2523) ได้กล่าวว่า รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งส่วนใหญ่จะเป็นรัฐบาลที่ไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง เนื่องจากไม่มีพรรคการเมืองใดได้เสียงข้างมากเด็ดขาดในรัฐสภาที่จะสามารถจัดตั้งรัฐบาลที่มีเสถียรภาพทางการเมืองได้ จึงต้องจัดตั้งเป็นรัฐบาลผสม ดัง

เช่น รัฐบาลผสมในสมัย ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช (2518) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้รัฐบาลผสมไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองว่า เกิดจากปัญหาการแก่งแย่งตำแหน่งรัฐมนตรีจากพรรคการเมืองต่างๆ ที่มาร่วมกันจัดตั้งรัฐบาล และผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาส่วนใหญ่จะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม เนื่องจากในช่วงหาเสียงเพื่อเลือกตั้งนั้น ได้มีการใช้เงินเป็นเครื่องมือในการหาเสียงและเล่นการเมือง โดยใครมีเงินมากก็จะได้เปรียบมาก (วิกฤตตั้งรัฐบาลอ้างอิงถึงในกาญจนา บุญส่ง, 2534) ทำให้เกิดความวุ่นวายยุ่งยาก ในการจัดตั้งรัฐบาล ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ การยุบสภา การปฏิวัติ รัฐประหาร เป็นต้น (สยามจดหมายเหตุ, มกราคม, 2519)

เมื่อรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งไม่มีเสถียรภาพเพียงพอในการบริหารประเทศ จึงได้มีการยึดอำนาจปกครองโดยระบอบเผด็จการ ดังเช่นการยึดอำนาจโดยคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน เมื่อ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งการยึดอำนาจครั้งนี้ มีผลให้ระบอบราชการเข้ามาครอบงำการเมืองไทยอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งทำให้สถาบันทางการเมืองอื่นๆ อ่อนแอ และไม่มีความเข้มแข็งพอที่จะเป็นรากฐานการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มีอยู่ เช่น พรรคการเมืองก็ยังคงมีความอ่อนแอ ไม่มีระเบียบวินัยที่จะเป็นพลังที่มีความเข้มแข็งในการสนับสนุนระบอบประชาธิปไตย (ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, 2522, สรุพันธ์ ทับสุวรรณ, 2523)

ในการปกครองประเทศของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน โดยมีนายชานินทร์ ทรรศวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นยุคที่มีการปฏิบัติกรวดล้างนิสิต นักศึกษา ปัญญาชน และประชาชนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นภัยสังคมและคอมมิวนิสต์จำนวนมากหนีเข้าป่าเพื่อเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (กลุ่มसानทาง, ม.ป.ป.) ซึ่งรัฐบาลได้ใช้นโยบายปราบ

คอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง ทำให้การขยายตัวของพลพรรคคอมมิวนิสต์และการสู้รบสงครามกองโจรขยายตัวเติบโตใหญ่มากยิ่งขึ้น (มติชน ฉบับพิเศษ, 2532) นอกจากนี้ รัฐบาลนี้ยังได้ใช้อำนาจคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน สั่งประหารชีวิตโดยไม่ผ่านศาล (กาญจนา บุญสง, 2534) การที่รัฐบาลใช้อำนาจเผด็จการเป็นแรงผลักดันหนึ่งที่ทำให้เกิดการรัฐประหารของคณะทหาร 2 ครั้งในปีเดียวกัน คือ 26 มีนาคม 2520 และ 20 ตุลาคม 2520 และแรงผลักดันอีกทางหนึ่งที่ทำให้เกิดการรัฐประหาร ก็คือ การขัดแย้งกันในกลุ่มทหาร (มติชน ฉบับพิเศษ, 2532)

ส่วนการบริหารประเทศในช่วงปี 2520-2531 เป็นระยะเวลา 11 ปี มีการผลัดเปลี่ยนคณะรัฐมนตรี ถึง 7 ชุด กล่าวคือ ในสมัยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี 2 ชุด และสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เป็นนายกรัฐมนตรีอีก 5 ชุด ซึ่งลิขิต ชีรเวคิน (2532) ได้กล่าวถึงลักษณะการปกครองในช่วงนี้ว่า เป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบ (นายกรัฐมนตรีไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง) การที่รัฐบาลแต่ละชุดบริหารประเทศอยู่ได้ไม่นานนั้น ลิขิต ชีรเวคิน และ มติชน (ฉบับพิเศษ, 2532) พบว่าเกิดจากแรงกดดันที่มาจากการเคลื่อนไหวคัดค้านในรูปแบบต่าง ๆ อาทิเช่น การเคลื่อนไหวแก้รัฐธรรมนูญ 2521 เป็นต้น ประกอบกับเกิดความขัดแย้งกันของพรรคการเมืองที่ร่วมรัฐบาล และการขัดแย้งกันในกลุ่มของทหาร ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินงานของรัฐบาลแต่ละชุดอย่างมาก

สำหรับรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ในสมัยของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในช่วง 4 สิงหาคม 2531 - 23 กุมภาพันธ์ 2534 เป็นระยะเวลา 2 ปี 8 เดือน ซึ่งลิขิต ชีรเวคิน กล่าวว่า เป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยเต็มใบ (นายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้ง) และนโยบายของรัฐบาลนี้มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างมาก กล่าวคือ มีการลงทุนจากต่าง

ประเทศ การส่งออก มีการก่อสร้างอาคารชุดมากมาย ตลาดหุ้นคึกคัก ราคาที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ถีบตัวสูงขึ้นอย่างเห็นเด่นชัด อาจกล่าวได้ว่าเป็นยุคทองของประเทศไทย

หากพิจารณาเฉพาะด้านการเมืองในสมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ แล้วลิขิต ธีรเวคิน และ กาญจนา บุญส่ง (2534) พบว่า มีการใช้ตำแหน่งเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มและพรรคพวกอย่างมาก อาจกล่าวได้ว่าการฉ้อราษฎร์บังหลวงหนักกว่าสมัยใด ๆ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การเล่นการเมืองได้กลายเป็นการลงทุนทำการค้าอย่างหนึ่ง ที่เรียกว่า "ธุรกิจการเมือง" เป็นปรากฏการณ์ที่เห็นเด่นชัด มีการใช้เงินเพื่อซื้อเสียงในการเลือกตั้ง และ เข้าสู่ตำแหน่งบริหาร (ตำแหน่งรัฐมนตรี) และเพื่อหาโอกาสในการถอนทุนคืน

จากเหตุการณ์และสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้นนี้ ก่อให้เกิดปัญหาทางการเมือง ดังนี้

1. การใช้อำนาจไปในทางที่ไม่ถูกต้อง
2. การฉ้อราษฎร์บังหลวง
3. ความไม่มั่นคงทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย
4. การไม่เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น

4.2 พื้นฐานทางด้านสังคมของไทย

ตามที่ได้กล่าวไปแล้วว่า สังคม คือ การอยู่ร่วมกันของคน ดังนั้นแต่ละสังคมต้องมีองค์ประกอบของสังคมที่สำคัญพอจะสรุปได้ดังนี้

องค์ประกอบของสังคม

องค์ประกอบของสังคมนั้นมีหลายประการ ดังที่ ประดิษฐ์ มัชฌิมา (2523) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของสังคมว่า สังคมแต่ละสังคมมีองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ 5 ประการคือ

1. การอยู่ร่วมกัน
2. รู้ว่าใครเป็นพวกหรือไม่เป็นพวก
3. มีการติดต่อสื่อสาร
4. มีการแบ่งหน้าที่กัน
5. มีการร่วมมือกัน

ดังจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบพื้นฐานของสังคมทั้ง 5 ประการนั้น เป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลต้องมีปฏิสัมพันธ์กันและกัน และถ้าหากพิจารณาสภาพพื้นฐานของสังคมไทยตามหลักสังคมวิทยา แล้วจะพบว่า สังคมไทยจำแนกออกได้เป็นส่วนใหญ่ๆ คือ สังคมชนบทกับสังคมเมือง (กรมสามัญศึกษา, 2519)

สังคมชนบท ประกอบด้วยชุมชนย่อยๆ กระจายอยู่ตามหมู่บ้าน ประชากรในสังคมชนบทเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ มีประมาณ 80-85% มีฐานะค่อนข้างยากจนและมีความเป็นอยู่อย่างง่ายๆ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมเป็นไปอย่างใกล้ชิด แต่ภายหลังที่รัฐบาลได้เริ่มพัฒนาประเทศตามแผน ทำให้ความรู้ความคิดและวัฒนธรรมใหม่ๆ แพร่เข้าไปในชนบทและมักจะขัดกับของเดิมที่มีผลอยู่ก็คือ เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมชนบทพร้อมๆ กับการเสื่อมสลายของชุมชนเดิม

ส่วนสังคมเมือง สมาชิกมีความแตกต่างกันมากทั้งในด้านอาชีพ รายได้ เชื้อชาติ วัฒนธรรม และสถานภาพทางสังคม ความผูกพันระหว่างสมาชิกในสังคมมีน้อย ชีวิตเต็มไปด้วยการแข่งขัน ดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด

สำหรับลักษณะสังคมไทยในปัจจุบันนี้ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2526) ได้แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะคือ

1. สังคมอุตสาหกรรม กล่าวคือ สังคมไทยปัจจุบันกำลังจะเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม โดยเฉพาะสังคมเมือง ไม่ว่าจะเมืองเล็กตามจังหวัด หรือเมืองใหญ่ตามนครหลวงก็ตาม ได้มีวิถีชีวิตไปในแนวทางของอุตสาหกรรมกันเป็นส่วนใหญ่แล้ว แนวโน้มของการพัฒนาประเทศก็เน้นไปในด้านการพัฒนาอุตสาหกรรม ด้านการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก เพื่อรองรับ

อุตสาหกรรม แม้แต่ในชนบทเอง รูปแบบและวิถีชีวิตของอุตสาหกรรมก็เข้าไปครอบงำไว้แล้วอย่างมาก ลักษณะเด่นของคนในสังคมนี้คือ เครื่องครัดต่อเวลา ขอให้ได้มากไว้ก่อน และวางแผนกำไรระยะยาว

2. สังคมเมือง

ปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงโดยสภาพของวัตถุ และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และการเปลี่ยนโดยแนวคิดและการกระทำแบบสังคมเมืองที่เข้ามาแพร่หลายโดยสื่อมวลชนต่างๆ หรือที่ผ่านทางคนชนบทที่มีประสบการณ์ของสังคมเมืองก็ตาม ลักษณะสังคมมีผลต่อค่านิยมเก่าบางประการ คือ ตัวใครตัวมัน รูปแบบแตกหัก ไม่ค่อยพึ่งพาอาศัยกัน

3. สังคมหย่อนหรือไร้ศาสนา

ในอดีตสังคมไทยยังมีศาสนาและคุณธรรมเป็นหลัก แม้จะมั่งงายในบางเรื่อง แต่ก็มีคุณค่าในหลายๆ เรื่อง ปัจจุบันคนเลิกสนใจในศาสนาหันเข้าหาวัตถุนิยม ทำให้การดำเนินชีวิตแปรเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง ค่านิยมเดิมๆ ก็ลดหายไปกลายเป็นค่านิยมใหม่ที่ทำลายความสงบสุขของมนุษย์มากขึ้นทุกที เช่น ชอบทำอะไรรุนแรง หลอกหลวง เอาเปรียบ และทำลายสิ่งแวดล้อม

4. สังคมครอบครัว

แม้ครอบครัวจะเป็นพื้นฐานด้านสังคมเดิมของไทยที่ยังคงสภาพอยู่ก็ตาม แต่ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของครอบครัวหลายประการที่เห็นเด่นชัดคือ ครอบครัวเล็กลง เป็นอิสระจากญาติ พี่น้อง สามี ภรรยาต่างประกอบอาชีพช่วยเหลือกันมากขึ้น สิ่งเหล่านี้มีผลต่อค่านิยมเดิมหลายประการ เช่น การเคารพนับถือกันน้อยลง และการให้ผลประโยชน์ตอบแทนบุญคุณ

สภาพของสังคมไทย

1. สภาพประชากร

ประชากรนับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคม ข้อมูลที่เกี่ยวกับประชากรครอบคลุมในหลายเรื่อง ซึ่งสะท้อนถึงสภาพของสังคม อาทิ ในเรื่องของประชากร จากข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ (2530) พบว่า

ในปี 2530 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีประชากรมากที่สุด คือร้อยละ 34.7 รองลงมาคือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร คือร้อยละ 21.5 19.6 13.1 และ 11.1 ตามลำดับ ในส่วนที่เกี่ยวกับความหนาแน่นของประชากรแต่ละภาค พบว่า กรุงเทพมหานครมีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุด คือจำนวน 3,816 คนต่อพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตร รองลงมาคือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกันคือ 113 และ 110 คน ตามลำดับ ภาคใต้ 99 คน ส่วนภาคเหนือมีความหนาแน่นของประชากรน้อยที่สุด คือ 62 คนต่อพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตร สถิติเหล่านี้ไม่คงที่เสมอไป เนื่องจากการย้ายถิ่นของมนุษย์มีอยู่ตลอดเวลา เพื่อแสวงหาชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีกว่า จากข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า การย้ายถิ่นของประชากรระหว่างภาค ในช่วงปี 2518-2523 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการย้ายถิ่นของประชากรออกมากที่สุดคือ 194,554 คน รองลงมาคือ ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคที่มีการย้ายถิ่นออกน้อยที่สุดคือ ภาคกลาง สำหรับกรุงเทพมหานคร นั้นพบว่า มีประชากรที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือย้ายถิ่นมามากที่สุดคือ 99,652 คน รองลงมาคือ มาจากภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคใต้ ตามลำดับ

ความหนาแน่นของประชากรยังได้บ่งบอกถึงความเป็นเมืองและชนบท หากพิจารณาความเป็นเมืองและชนบท โดยถือว่าเขตเมือง หมายถึงเขตเทศบาลและเขตสุขาภิบาล ซึ่งมีความหนาแน่นของประชากร 1,000 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร และมีขนาดประชากรตั้งแต่ 5,000 คนขึ้นไป จากการที่ประชาชนไทยได้เพิ่มปริมาณจาก 2 ล้านคนในปี 2433 มาเป็น 54 ล้านคนในปี 2531 ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมอย่างใหม่ขึ้น เกิดปัญหาความยากจนและปัญหาการว่างงาน ทำให้คนส่วนมากในชุมชนละทิ้งอาชีพทางการเกษตร เข้าสู่เมืองมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากสถิติการย้ายถิ่นของประชากรที่กล่าวแล้วข้างต้น ประชากรที่อาศัยในเมืองทั่วราชอาณาจักรของประเทศไทย ได้มีจำนวนสูงขึ้นอย่างช้าๆ โดยได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 24.6 ในปี 2525 เป็นร้อยละ 26.2 ในปี 2529 และประมาณร้อยละ 42.3 ของจำนวนประชากรที่อาศัยในเขตเมืองเป็นผู้ที่อาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร อีกประมาณร้อยละ 57.7 อาศัยอยู่ในเขตเมืองและภาคต่างๆ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2529)

นอกจากนี้หากระดับความเป็นเมืองของประเทศไทย วัดด้วย สัดส่วนของจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล และสุขาภิบาลดังกล่าวแล้ว ข้อมูลในปี 2529 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า ทุกภาค ยกเว้นกรุงเทพมหานคร ประมาณร้อยละ 73.8 ยังมีลักษณะเป็น ชนบท โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความเป็นชนบทมากที่สุด คือประมาณร้อยละ 89.7 ของประชากรในภาคนั้นอาศัยอยู่ในชนบท รองลงมาได้แก่ ภาคใต้ มีความ เป็นชนบทร้อยละ 84.4 ภาคเหนือมีความเป็นชนบทร้อยละ 83.6 ส่วนภาคกลาง มีความเป็นชนบทน้อยที่สุด ประมาณร้อยละ 71 เป็นที่น่าสังเกตว่าความเป็นเมือง ของภาคกลางนั้นมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างสูงในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา จากความเป็น เมืองร้อยละ 25.7 ในปี 2525 เพิ่มเป็นร้อยละ 29.0 ในปี 2529 ในขณะที่ ความเป็นเมืองของทั้งสามภาคที่เหลือมีสัดส่วนของความเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็น ค่อยไป ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงและแตกต่างกันมากนัก การเร่งพัฒนาเศรษฐกิจภาค ทันสมัยมาก คาดว่าจะมีอัตราการเปลี่ยนแปลงความเป็นเมืองมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะมีผลกระทบต่อ การปรับตัวอันเป็นการนำไปสู่ปัญหาสังคมต่างๆ มากมาย ภายใน ชุมชนของเมืองประกอบด้วย นิเวศชุมชนอุตสาหกรรม ชุมชนพาณิชย์กรรม ชุมชน ที่อยู่อาศัย ในขณะที่ชุมชนชนบทมีโครงสร้างของชุมชนประมง ชุมชนเหมืองแร่ ชุมชนชาวไร่ชาวนา เป็นต้น โดยผลประโยชน์ของชุมชนหนึ่งๆ หรือกลุ่มกิจกรรม หนึ่งก็จะมีผลถึงชุมชนอื่นๆ หรือกิจกรรมอื่นๆ ด้วย

ในด้านมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชากร จากรายงานของ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2529) พบว่า ที่อยู่อาศัยของประชากรโดยส่วนใหญ่ทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล มีลักษณะเป็นบ้านไม้ที่ใช้วัสดุถาวรเป็นส่วนใหญ่ในการก่อสร้าง โดยมีอัตราส่วน เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 65.9 ในปี 2513 เป็นร้อยละ 70.2 ในปี 2523 ซึ่งรวมทั้ง ที่อยู่อาศัย ประเภทตึกและบ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ด้วย ส่วนประเภทของที่อยู่อาศัยที่ใช้ วัสดุไม่ถาวรในท้องถิ่นรวม ทั้งวัสดุที่ใช้แล้วและอยู่ในสภาพผุพัง มีอัตราส่วนลดน้อยลง ในด้านการมีไฟฟ้าจากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ (2527) พบว่า ในปี 2527 ในจำนวนหมู่บ้านทั้งประเทศจำนวน 55,944 หมู่บ้าน (ไม่รวมหมู่บ้านของกรุงเทพมหานคร) เป็นหมู่บ้านที่มีไฟฟ้าใช้ 34,960 หมู่บ้าน หรือคิดเป็นร้อยละ 62.49 ทั้งนี้หมู่บ้านในภาคกลางมีอัตราของหมู่บ้านที่มี

ไฟฟ้าใช้สูงกว่าภาคอื่นๆ คือ ประมาณร้อยละ 80 ส่วนภาคเหนือและภาคใต้ มีหมู่บ้านที่มีไฟฟ้าใช้ร้อยละ 67.43 และ 54.33 ตามลำดับ สำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีหมู่บ้านที่มีไฟฟ้าใช้น้อยที่สุดคือ มีประมาณครึ่งหนึ่งของจำนวนหมู่บ้าน ในภาคทั้งหมด คือ ประมาณร้อยละ 51.5 และจากรายงานสามะโนประชากร และเคหะ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2523) พบว่า ในปี 2523 ร้อยละ 15.5 ของครัวเรือนทั่วประเทศมีน้ำประปาใช้ภายในบ้าน โดยกรุงเทพมหานคร มีครัวเรือนที่มีน้ำประปาใช้สูงที่สุด และภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่ำที่สุด คือร้อยละ 8.2 นอกจากนี้ในปี 2523 พบว่ามีครัวเรือนร้อยละ 87.0 ที่มีวิทยุฟัง และร้อยละ 21.2 มีโทรทัศน์ดู ร้อยละ 15.6 มีตู้เย็น อัตราส่วนดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นจากปี 2513 ร้อยละ 2.5 3.3 และ 8.4 ตามลำดับ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาจำนวน ร้อยละของหมู่บ้านที่มีสถานีอนามัย พบว่าในปี 2527 หมู่บ้านที่มีสถานีอนามัยร้อยละ 15.83 และไม่มีร้อยละ 84.17 โดยอัตราส่วนของสถานีอนามัยในแต่ละภาคจะมี อัตราส่วนไม่แตกต่างกันมากนัก คือ ภาคใต้มีสถานีอนามัยมากที่สุดคือร้อยละ 19.26 ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีน้อยที่สุด คือร้อยละ 14.52

เมื่อพิจารณาประชากรกลุ่มต่างๆ เป็นพิเศษ จากการสำรวจ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2529) พบว่า ในปี 2529 มีกลุ่มประชากรผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงาน จำนวน 27,659,500 คน สูงขึ้นจากปี 2525 จำนวน 1,911,200 คน หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.4 และเพิ่มขึ้นจากปี 2528 ประมาณ ร้อยละ 3.14 แต่จากการเริ่มโครงการวางแผนครอบครัวในปี 2513 ทำให้ จำนวนเด็กเกิดลดลงเรื่อยมา ซึ่งในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา (2525-2529) อัตราส่วน ของผู้ที่อยู่ในภาคเกษตรนี้ได้ลดลง ในขณะที่ผู้ทำงานภาคอุตสาหกรรมมีแนวโน้ม เพิ่มขึ้น ส่วนอัตราการว่างงานในปี 2529 ได้ลดลงจากปี 2528 ในเกือบทุกภาค ยกเว้นกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีอัตราว่างงานเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อัตราการว่างงานลดลงประมาณร้อยละ 35.3 เนื่องจากมีการ เคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคนี้มาทำงานในกรุงเทพมหานคร และบริเวณใกล้เคียง เป็นจำนวนมาก อัตราส่วนของสตรีที่เข้าอยู่ในวัยกำลังแรงงานในปี 2529 มีจำนวน ระหว่างร้อยละ 45-47 ของผู้อยู่ในกำลังแรงงานทั้งหมด โดยกรุงเทพมหานคร มีสตรีเข้าอยู่ในกำลังแรงงานต่ำสุดร้อยละ 43.9 ในส่วนของกำลังแรงงานเด็ก ซึ่งหมายถึงผู้ที่มีอายุระหว่าง 11-14 ปี จากผลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ

(2525) ปรากฏว่าในปี 2525 มีกำลังแรงงานเด็กจำนวนทั้งสิ้น 1,258,300 คน ในจำนวนนี้เป็นผู้ที่ทำงานทำแล้วร้อยละ 43.3 และในปี 2529 ได้มีแนวโน้มลดลง เหลือ 1,066,800 คน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ, 2529)

นอกจากนี้ยังมีประชากรอีกบางกลุ่มที่ควรได้รับความสนใจและ พิจารณาเป็นพิเศษ ได้แก่ กลุ่มผู้กระทำผิดในคดีอาญาบางประเภทและกลุ่มผู้ติดยา เสพติด จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2529) พบว่าในระหว่างปี 2525-2529 มีจำนวนผู้ต้องขังทุกประเภท ได้มีแนวโน้ม สูงขึ้นตลอดมา ดังจะเห็นได้ว่าในปี 2529 ผู้ต้องขังทุกประเภทมีจำนวนทั้งสิ้น 89,904 คน เพิ่มขึ้นจากจำนวน 86,550 คน ในปี 2528 และจำนวน 70,551 คน เมื่อห้าปีที่ผ่านมา หรือประมาณร้อยละ 3.9 และ 27.4 ตามลำดับ ในจำนวน ผู้ต้องขังทั้งหมด ในปี 2529 เป็นผู้ต้องขังประเภทเด็ดขาดมากที่สุดร้อยละ 71.6 ของจำนวนผู้ต้องขังทุกประเภท และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามลำดับ โดยส่วนใหญ่ กระทำผิดเนื่องจากประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน ผิด พ.ร.บ.ยาเสพติด ประทุษร้าย ต่อชีวิต ความผิดเกี่ยวกับเพศและประทุษร้ายร่างกาย ในด้านการเปลี่ยนแปลงของ ลักษณะการกระทำความผิดของผู้ต้องขังเด็ดขาด พบว่า ในปี 2529 การกระทำ ความผิดเกี่ยวกับเพศมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มสูงที่สุด คือ เพิ่มขึ้นจากจำนวน 2,552 คน ในปี 2528 เป็น 2,811 คน ในปี 2529 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 10.1 คดีที่เกิดขึ้น ทั้งหมด เกิดขึ้นในกรุงเทพมหานคร ร้อยละ 22.1 และในภูมิภาคต่างๆ ร้อยละ 77.9 สำหรับกลุ่มผู้ติดยาเสพติด จากสถิติของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้โทษ (อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, 2529) ซึ่งให้เห็นว่า ในระหว่างปีงบประมาณ 2525-2529 จำนวนผู้ติดยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดรักษาในสถานพยาบาลต่างๆ ของรัฐบาล ได้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดมา ในปีงบประมาณ 2529 มีผู้ติดยาเสพติดที่สมัครใจ เข้ารับการบำบัดรักษาจำนวน 54,883 ราย เพิ่มขึ้นจากปี 2528 ซึ่งมี 52,593 ราย และห้าปีก่อนคือจำนวน 31,482 ราย หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.4 และ 74.3 ตามลำดับ สำหรับในด้านอายุของผู้ที่เข้ารับการบำบัดรักษา พบว่า ส่วนใหญ่มีอายุ ระหว่าง 26-30 ปี คือมีประมาณร้อยละ 33.1 รองลงมา คือกลุ่มอายุ 21-25 ปี และ 31-35 ปี ตามลำดับ ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร คือมีจำนวน

ร้อยละ 53.2 นอกจากนี้ยังพบว่ามิดิตีที่เกี่ยวข้องกับความผิด พ.ร.บ. ยาเสพติดให้โทษ เกิดขึ้นถึง 39,274 คดี ในปี 2529 สูงกว่าเมื่อห้าปีที่แล้วประมาณร้อยละ 53.2

สถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมก็นับว่ามีบทบาทอยู่ไม่น้อย จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2529) พบว่าในปี 2529 มีจำนวนครอบครัวในประเทศทั้งสิ้น 9,410,369 ครอบครัวเพิ่มขึ้นจากปี 2525 จำนวน 1,471,214 ครอบครัว หรือเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละประมาณ 3 แสนครอบครัว จากจำนวนครอบครัวทั้งหมดสามารถจำแนกออกตามภูมิภาคต่างๆ คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุดคือ 3,016,234 ครอบครัว รองลงมาคือ ภาคใต้จำนวน 1,211,179 ครอบครัว กรุงเทพมหานครจำนวน 958,926 ครอบครัว ภาคกลางจำนวน 489,496 ครอบครัว และภาคเหนือจำนวน 2,123,037 ครอบครัว เมื่อพิจารณาอัตราการเพิ่มของจำนวนครอบครัวในแต่ละภาคพบว่า ภาคใต้มีอัตราการเพิ่มสูงสุดคิดเป็นร้อยละ 8.6 และภาคกลางมีอัตราการเพิ่มของจำนวนครอบครัวต่ำที่สุด คือร้อยละ 1.3 เมื่อพิจารณาจำนวนสมาชิกในครอบครัว พบว่าในช่วงปี 2525-2529 มีแนวโน้มลดลงเป็นลำดับ โดยในปี 2529 พลเมืองไทยมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 5.6 คน ลดลงจากปี 2525 ซึ่งมีจำนวน 5.9 คน ภูมิภาคที่มีจำนวนคนในครอบครัวสูงสุด คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวน 6.2 คน และภาคเหนือต่ำที่สุดคือ 4.9 คน

การสมรสนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของครอบครัว เพราะหากมีการสมรสมากขึ้น ก็ส่งผลให้มีจำนวนครอบครัวเพิ่มมากขึ้น ในช่วงระหว่างปี 2525-2529 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2529) พบว่า อัตราการจดทะเบียนสมรสเปรียบเทียบกับครอบครัวทั้งหมด พบว่า ในปี 2525 มีอัตราเท่ากับ 38.2 ปี 2529 ได้ลดลงมาเท่ากับ 35.5 ต่อพันครอบครัว โดยในกรุงเทพมหานครมีอัตราการจดทะเบียนสมรสสูงสุด อัตราการจดทะเบียนหย่า ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการสิ้นสภาพครอบครัว พบว่า อัตราการจดทะเบียนหย่า ได้เพิ่มขึ้นจาก 2.9 ต่อพันครอบครัว ในปี 2525 เป็น 3.9 ต่อพันครอบครัว ในปี 2529 กรุงเทพมหานครมีอัตราการจดทะเบียนหย่าสูงสุดคือ 10.1 ต่อพันครอบครัว และพบว่าครอบครัวที่ยากจนจะมีขนาดใหญ่กว่าครอบครัวที่ไม่ยากจน ในทุกระดับของการจำแนก ไม่ว่าจะ เป็นระหว่างภาคหรือระหว่างเขตพื้นที่ในเมือง

และชนบท ในปี 2524 ขนาดของครอบครัวโดยเฉลี่ยของครอบครัวยากจน คือ 5.5 คน ในขณะที่ครอบครัวที่ไม่ยากจนจะมีขนาดครอบครัว 4.2 คน และโดยทั่วไปแล้ว ครอบครัวในเขตเมืองจะมีขนาดเล็กกว่าครอบครัวในเขตชนบท และจากผลการศึกษาเกี่ยวกับขนาดของครอบครัว พบว่าแนวโน้มครอบครัวไทยจะมีขนาดเล็กลงและมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว ลักษณะดังกล่าวนี้จะมีทั้งในสังคมและสังคมชนบท แต่ในสังคมเมืองจะมีมากกว่า เนื่องจากถูกจำกัดด้วยพื้นที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นผลมาจากราคาที่ดินสูง และโอกาสในการประกอบอาชีพหลากหลายทำให้มีการอพยพเข้าเมืองมากขึ้น ส่วนในสังคมชนบท เนื่องจากมีการเปลี่ยนอาชีพหรือย้ายถิ่นไปหางานทำในเขตเมืองหรือในต่างประเทศ ดังนั้นขนาดของครอบครัวจะเล็กลง แม้ว่าอาจจะยังไม่เป็นครอบครัวเดี่ยวแบบพ่อแม่ลูก แต่ครอบครัวอาจจะเหลือเพียงคนแก่และเด็ก

2. สภาวะแวดล้อม

ปัจจุบัน นักสิ่งแวดล้อมและรัฐบาลในทุกประเทศได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพิทักษ์รักษาสีสิ่งแวดล้อมของประเทศ โดยได้กำหนดวันที่ 5 มิถุนายน ของทุกๆ ปี เป็นวันสิ่งแวดล้อมโลก มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ ในการพิทักษ์รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมขึ้นในประเทศต่างๆ เพื่อที่จะได้เข้าและเตือนใจให้ประชาชนในประเทศของตนได้ตระหนักถึงมหันตภัยที่จะประสบ หากไม่พยายามพิทักษ์รักษาสีสิ่งแวดล้อมของโลกไว้ โดยปี 2532 นี้ ทุกประเทศได้รับคำเตือนว่า ภูมิอากาศของโลกกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงและโลกกำลังร้อนขึ้นทุกขณะ อันเป็นผลเนื่องมาจากการใช้เชื้อเพลิงประเภทน้ำมัน ถ่านหิน และก๊าซธรรมชาติ เพื่อใช้เป็นพลังงานในโรงงานอุตสาหกรรมและขุดขานพาหนะจำนวนมาก ตลอดจนการเผาพื้นที่ป่าไม้เพื่อเปลี่ยนเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่มากเกินไป ได้ทำให้เกิดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ เพิ่มขึ้นตลอดเวลา

สำหรับประเทศไทยมีเรื่องบ่งชี้ว่า สภาวะสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยมีแนวโน้มที่เลื่อมลงในทุกด้าน จากการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมในอนาคตของ ทวีศักดิ์ ปิยะกาญจน์ และคณะ (2529) ได้สรุปสภาพการณ์ปัจจุบันของระบบนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยไว้ดังต่อไปนี้

ปัจจุบัน (2532) แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในทางลบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และคุณภาพสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในด้านเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากอัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์รวมประชาชาติ ซึ่งเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 10 ในปี 2531 จากที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดไว้เดิมในแผนฯ 6 (2530-2534) เพียงร้อยละ 5.8 เท่านั้น การเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วเช่นนี้เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และนำผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรมาแปรรูป จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง อาทิ เช่น การบุกทำลายป่าชายเลนเพื่อทำนาเกลือ การตัดไม้ทำลายป่า และเศรษฐกิจที่ดุดัน ทำให้การสร้างระบบนิเวศของชุมชนที่อยู่อาศัยในหลายรูปแบบ ซึ่งมีผลกระทบต่อการใช้พื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ทรัพยากรดิน ในปริมาณที่ดินของประเทศไทย 320.7 ล้านไร่ เป็นบริเวณป่าสงวนแห่งชาติ 136.2 ล้านไร่ เนื้อที่ว่างเปล่าหรือถูกทอดทิ้ง 26 ล้านไร่ และบริเวณทำการเพาะปลูก 152 ล้านไร่ (สถิติปี 2525) แต่พบว่าผู้ทำการเพาะปลูกขาดความรู้เกี่ยวกับดิน การใช้ปุ๋ยน้อย ทำให้ผลผลิตมีแนวโน้มลดลง และมีการละทิ้งแหล่งเพาะปลูกเก่าไปถางใหม่ประมาณ 1.52 ล้านไร่ต่อปี

ทรัพยากรป่าไม้ ในปี 2528 ป่าไม้ของประเทศไทย คงเหลืออยู่ 97.875 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 29 ของพื้นที่ประเทศ แต่กำลังลดลงอย่างรวดเร็ว ทางราชการได้มีมาตรการปิดป่าทั่วประเทศ ในปี 2531 เพื่อสงวนป่าไม้เอาไว้ ส่วนป่าชายเลนนั้นถูกบุกรุก และทำลายทั้งโดยตรง เช่น การทำนาเกลือ และทางอ้อม เช่น การเปลี่ยนแปลงหรือสร้างชายฝั่งหาดทรายขึ้นใหม่ เพื่อใช้เป็นที่พักอาศัย ปัจจุบันคงเหลือประมาณ 1.68 ล้านไร่ (2529) เท่านั้น

ทรัพยากรน้ำ ปริมาณน้ำฝนของประเทศไทยประมาณ 974,300 ลูกบาศก์เมตร มาจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และพายุไซโคลนจากทะเลจีนใต้และทะเลอันดามัน ซึ่งเป็นทะเลเปิดทั้งสองทิศทาง ปริมาณน้ำฝนของประเทศไทยยังมีความสัมพันธ์กับปรากฏการณ์

ในมหาสมุทรแปซิฟิก ซึ่งทำให้เกิดภาวะน้ำท่วมได้เป็นระยะๆ เมื่อมีปริมาณน้ำฝนมากขึ้นหรือความถี่ในปริมาณน้ำฝนในช่วงเวลาเปลี่ยนไป ปัญหาของทรัพยากรน้ำ ได้แก่ ภาวะมลพิษ หรือการปนเปื้อนของแหล่งน้ำสำคัญของประเทศ ได้แก่ แม่น้ำสายหลักทั้งห้า (เจ้าพระยา บางปะกง ท่าจีน แม่กลอง และป่าสัก) โดยเฉพาะแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเป็นแหล่งน้ำดิบของการประปานครหลวง ซึ่งมีปัญหา มลพิษไปถึงจังหวัดนนทบุรี

ทรัพยากรแร่ชาติ แร่ดีบุกยังคงเป็นแร่ที่สำคัญที่สุด

โดยส่งออกเป็นปริมาณมูลค่าเกือบครึ่งหนึ่งของการส่งออกแร่ทั้งหมด (11,176 ล้านบาท ในปี 2520) รองลงมาได้แก่ ทังสแตน พลูออไรท์ สังกะสี ตะกั่ว ยิบซั่ม แต่เป็นที่น่าห่วงว่าแร่บางชนิดกำลังจะหมดไปอย่างรวดเร็ว เช่น สังกะสี และยิบซั่ม หากไม่มีการค้นพบแหล่งใหม่ก็จะมีพอส่งออกและใช้ในประเทศได้ไม่เกิน 20 ปีเท่านั้น และการส่งออกในรูปของแร่ ทำให้ประเทศมิได้รับมูลค่าอย่างเต็มที่ (ซึ่งเกิดจากการนำแร่มาทำผลิตภัณฑ์ให้ได้มูลค่าเพิ่ม)

ทรัพยากรประมง ในปี 2509 ได้มีการประเมินกำลังผลิตปลาผิวดินของอ่าวไทย พบว่ามีทั้งสิ้นประมาณ 209,496 ตัน และปลาผิวน้ำ 90,000 ตัน แต่ปี 2527 การจับปลาผิวดินมีถึง 969,245 ตัน และปลาผิวน้ำ 512,603 ตัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภาวะการจับปลาเกินกำลังการผลิต (overfishing) หรือการละเมิดน่านน้ำ ซึ่งทั้งสองกรณีได้ก่อปัญหาอยู่ในปัจจุบัน

ทรัพยากรอากาศ อากาศจัดเป็นทรัพยากรที่ต้องอนุรักษ์ โดยมีปัญหาที่เกิดมลพิษ แต่ยังคงจำกัดอยู่ในบริเวณเมืองใหญ่ และย่านอุตสาหกรรม โดยยังไม่ปรากฏในลักษณะมลพิษบริเวณกว้าง (transboundary) มลพิษที่พบว่าเป็นปัญหาได้แก่ ฝุ่นละออง กลิ่นและคาร์บอนไดออกไซด์ ซึ่งเป็นปัญหาจากการจราจร และในบริเวณอุตสาหกรรมมีปัญหาของซัลเฟอร์ไดออกไซด์จากการใช้น้ำมันเตาและ ลิกไนต์ แต่ยังไม่พบฝนกรดในระยะนี้

ภาวะมลพิษอื่นๆ อาทิ ขยะมูลฝอยนั้นมีค่าใช้จ่ายในการ จัดเก็บและกำจัดปริมาณตันละ 200-350 บาท แต่ในปัจจุบันเก็บค่าใช้จ่ายได้เพียง

10-15 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น จึงทำให้ขาดงบประมาณในการซื้ออุปกรณ์ และปรับปรุงประสิทธิภาพของการจัดการ นอกจากนี้ยังมีอุตสาหกรรมและสารพิษ อาทิเช่น ยาปราบศัตรูพืชและสัตว์ (ปี 2530 มีการนำเข้า 19,727 ตัน) และสารพิษตกค้าง ซึ่งประมาณว่าในเขตกรุงเทพมหานคร และใกล้เคียงมีประมาณ 40,000,000 ตัน แต่ในปัจจุบันมีศูนย์กำจัดกากของเสียเพียงแห่งเดียวที่บางขุนเทียน กู้จัดได้วันละ 100 ตันเท่านั้น

ในด้านระบบนิเวศธรรมชาติ โดยที่ป่าไม้ถูกทำลายอย่างมาก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศธรรมชาติ โดยเกิดสภาพดินมีความเค็มเพิ่มขึ้น และสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ การทำเหมืองแร่ ทำให้ดินมีส่วนประกอบของทรายมากขึ้น การปรับปรุงดินเพื่อการเกษตร ทำให้ดินมีความเป็นกรดเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ภาวะมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมและการเลี้ยงสัตว์ ประกอบกับการขาดแคลนน้ำ และพันธุ์พืชที่เหมาะสมทำให้ผลผลิตทางการเกษตรอยู่ในภาวะชงักงันหรือลดลง

จากผลการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอย่างรวดเร็วใน ระยะ 3-4 ปีที่ผ่านมา ได้มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในหลายด้าน โดยสรุปคือ

1. ในด้านของสภาวะแวดล้อมตามธรรมชาติ การขยายตัวของภาคเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม ในช่วงที่ผ่านมา มาก มีผลทำให้เกิดสภาวะมลพิษต่อธรรมชาติ ดังจะเห็นได้จากทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งลดน้อยลงเป็นอันมาก ทั้งป่าไม้และป่าชายเลน ทรัพยากรดินซึ่งที่ดินที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับการเพาะปลูกมีน้อยลง เนื่องจากการขยายตัวของชุมชน การขยายตัวของอุตสาหกรรม และการย้ายถิ่นเพาะปลูกพืชไร่ ทรัพยากรน้ำซึ่งถูกทำลายโดยกระบวนการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม และทรัพยากรอากาศที่ถูกทำลาย โดยการปล่อยควันเสียจากโรงงานและยานพาหนะที่ใช้เชื้อเพลิงประเภทน้ำมัน ภาวะมลพิษดังกล่าวคาดว่าจะ เป็นปัญหาที่รุนแรงมากยิ่งขึ้นในอนาคต อันเป็นผลมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อุตสาหกรรมหนักบางประเภทที่มีแนวโน้มว่าจะเติบโตมากยิ่งขึ้น สำหรับขยะมูลฝอยแม้ในปัจจุบันกรุงเทพมหานครยังคงมีขยะมูลฝอยเหลือเก็บไม่หมด ประมาณวันละ 500 ตัน แต่แนวโน้มคาดว่าจะดีขึ้นจนถึงขั้นเก็บได้หมด และมีการแยกขยะที่มีสารพิษ

และเชื้อโรคออก ตลอดจนการพัฒนาการผังขยะแบบถูกต้อง และการทำปุ๋ย ส่วนการควบคุมการใช้สารเคมีทางการเกษตรให้ถูกต้อง ตลอดจนการกำจัดสารพิษที่ตกค้างปนเปื้อน เช่น ในดิน หรือแหล่งน้ำ จะเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างเร่งด่วน

2. การเปลี่ยนแปลงในวิถีทางการผลิตของระบบเศรษฐกิจได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมไทยจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมืองมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ การอพยพย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมือง มีมากขึ้นพร้อมๆ กับการขยายเมืองออกไปเพื่อบรรเทาปัญหาประชากรแออัดในเมือง ซึ่งในขณะที่มีการขยายเมืองนี้ ลักษณะของสังคมเมืองก็จะมีปรากฏมากขึ้นเป็นเงาตามตัว แบบแผนการดำรงชีวิตและค่านิยมจะมีลักษณะเช่นสังคมเมืองมากขึ้น เช่น ครอบครัวมีขนาดเล็กลง เป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น การอยู่ตามลำพัง ไม่ส่งสิงกับญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านเท่าแต่ก่อน มีการเน้นความสำเร็จส่วนบุคคล และเน้นการบริโภค นอกจากนี้ยังมีการใช้ระบบอุปถัมภ์เพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ และการยอมรับความเปลี่ยนแปลง ตลอดจนกลุ่มสังคมและชนบทธรรมนิยมประเพณีอื่นเป็นไปได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากคนไทยมีนิสัยที่สามารถปรับตัวได้ง่าย เปิดตัวเอง ประกอบกับสภาพสังคมมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น

3. มีผลทำให้คนโดดเดี่ยวมากยิ่งขึ้น ภายในครอบครัวบทบาทหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตรอยู่กับผู้รับจ้างดูแลเด็ก ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษามาทางด้านนี้โดยตรง นอกจากนี้ปัญหาสังคมที่กล่าวขวัญอย่างแพร่หลายก็ยังไม่คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งยังคงมีอยู่ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ ปัญหาการมีว่สมของเด็กละและเยาวชน รวมทั้งปัญหาโรคจิตประสาทซึ่งปัญหาต่างๆ เหล่านี้ สถาบันครอบครัวมีส่วนสัมพันธ์ค่อนข้างมาก จากการศึกษาของ อมรา พงศาพิชญ์ (2532) พบว่า สาเหตุสำคัญประการหนึ่งของปัญหาดังกล่าวมาจากสภาพครอบครัวที่มีปัญหาพ่อแม่แตกแยก และไม่มีเวลาให้กับลูก การเลี้ยงดูลูกไม่ถูกวิธี เป็นต้น

4. สังคมชนบทยังคงเป็นสังคมส่วนใหญ่ของประเทศ แม้ว่าความเป็นเมืองจะมีการขยายมากขึ้นก็ตาม แต่สังคมชนบทยังล้าหลังและยากจนไม่อาจก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของภาคเศรษฐกิจทันสมัยได้ มีผล

ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมมากขึ้น ระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบท ระหว่างกลุ่มอาชีพต่างๆ เกิดช่องว่างระหว่างรายได้และผลประโยชน์ของกลุ่ม นายทุน นักธุรกิจ นายธนาคาร เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่กับชาวบ้าน ชาวไร่ และกลุ่มผู้ใช้แรงงานจะห่างกันมาก นอกจากนี้การเติบโตทางด้าน โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม อันได้แก่ ถนน ไฟฟ้า ประปา สาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ได้ส่งผลให้ชาวชนบทที่มีความนิยม ในวัตถุ และมีนิสัยฟุ่มเฟือยมากขึ้น

4.3 พื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจของไทย

คำว่า "เศรษฐกิจ" ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525) หมายถึง งานที่เกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก และการบริโภค ใช้สอยสิ่งต่างๆ ของชุมชน และ อุกฤษ์ หิรัญโต (2525) ก็ได้อธิบายความหมาย ของคำว่า "เศรษฐกิจ" ไว้ว่า หมายถึง การกระทำหรือกระบวนการใดๆ ซึ่ง มนุษย์กระทำให้เกิดขึ้นซึ่งสินค้าหรือบริการ เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ และในความหมายที่ชัดเจนกว่านี้ เศรษฐกิจจะบ่งบอกถึงลักษณะการกระทำที่มี ประสิทธิภาพในกระบวนการผลิตสินค้า และการบริการหรือการนำวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตสินค้าให้ตรงตามความต้องการทางวัตถุของมนุษย์

ดังนั้น เราจึงพอจะให้ความหมายของคำว่าเศรษฐกิจได้ว่า หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิต จำหน่ายจ่ายแจก การบริการ การแลกเปลี่ยน ซึ่งในการประกอบกิจกรรมดังกล่าว จะต้องมีการเตรียมแบบแผน เฉพาะอย่าง

สภาพเศรษฐกิจของไทย

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ซึ่ง อรรถจักร์วิวัฒน์ สุนทรพงศ์ และ อรรถพร สุนทรพงศ์ (2529) ได้กล่าวไว้ว่า ประชาชนไทย 80% ของประเทศดำรงชีพด้วยการเกษตรกรรมเป็นหลัก กระจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศ ซึ่งก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่เรียกว่า เศรษฐกิจชนบทหรือเศรษฐกิจการเกษตร อันได้แก่ การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ซึ่งผู้ประกอบเศรษฐกิจประเภทนี้ทั้งหมด เป็น ชาวชนบท คืออยู่ในชนบทที่อยู่กันฉันพี่น้อง ไม่มีนาย ไม่มีบ่าว มีความรู้จักมักคุ้น

สนิทสนมกันในชุมชนนั้น ทั้งการประกอบเศรษฐกิจประเภทนี้ต้องอาศัยธรรมชาติ ดิน ฟ้า อากาศ เป็นสำคัญ ต้องทำการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เป็นฤดูกาล แรงงาน ในชนบทใช้ประโยชน์ไม่เต็มที่ คือ มีแรงงานเหลือใช้ (ว่างงาน) เรื้อรัง ตลอดปีบ้าง หรือมีแรงงานเหลือใช้ในบางฤดูกาลบ้าง ลักษณะเช่นนี้มีอยู่ใน เศรษฐกิจและสังคมที่กำลังพัฒนาและด้อยพัฒนาทั่วไป ประชาชนมีรายได้ต่ำ

อาบ นาอะจัด และ โสภณ ทองปาน (2525) ได้จำแนก เศรษฐกิจของไทยออกเป็น 2 ภาคคือ ภาคเกษตรกรรม และภาคอุตสาหกรรม ซึ่งจะเห็นได้ว่า ความสำคัญของภาคเกษตรกรรมที่มีต่อเศรษฐกิจมีอยู่เป็นอันมาก ไม่เพียงแต่ประชากรประมาณร้อยละ 70-80 ของประเทศจะอาศัยอยู่ในภาคนี้ เท่านั้น ภาคเกษตรกรรมยังมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งผลิตสินค้าออกที่สำคัญ เป็นแหล่งสำคัญในการระดมทุน เพื่อนำไปพัฒนาประเทศ และเป็นตลาดของสินค้า อุตสาหกรรมที่ผลิตในประเทศ

ในช่วงเกือบสองทศวรรษที่ผ่านมา ได้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในสภาพเศรษฐกิจของประเทศอย่างรวดเร็วและเห็นได้ชัด ผลของการพัฒนา เศรษฐกิจได้ทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรรมไปสู่ อุตสาหกรรมและบริการมากขึ้น จะเห็นได้จากอัตราการเจริญเติบโตของภาค เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และบริการ ได้ขยายตัวเป็นอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกัน กล่าวคือ มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศในสาขาอุตสาหกรรมมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น จากร้อยละ 16 ในปี 2513 เป็นร้อยละ 22.2 ในปี 2530 สำหรับภาค เกษตรกรรมมีสัดส่วนลดลงจากร้อยละ 27.0 ในปี 2513 เป็นร้อยละ 17.6 ในปี 2530 และภาคบริการมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 11.5 ในปี 2513 เป็นร้อยละ 14.2 ในปี 2530 ตามลำดับ ดังแสดงไว้ในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมภายในประเทศ ปี 2513-2530

รายการ	ปี 2513	ปี 2518	ปี 2523	ปี 2528	ปี 2529	ปี 2530
ภาคอุตสาหกรรม	16.0	20.0	21.7	20.7	21.7	22.2
ภาคบริการ	11.5	11.9	12.2	13.9	14.0	14.2
ภาคเกษตรกรรม	27.0	24.8	20.6	19.9	19.1	17.6
อื่นๆ	45.5	43.3	45.5	45.5	45.2	46.0
รวม	100	100	100	100	100	100

ที่มา : มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2530)

เมื่อพิจารณาถึงการจ้างแรงงานของทั้งภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม พบว่า ภาคอุตสาหกรรมและบริการจะดูดซับแรงงานวัยฉกรรจ์จากภาคเกษตรกรรมไปก็ตาม แต่อัตราการดูดซับแรงงานของภาคอุตสาหกรรมยังต่ำมาก ทำให้ภาคเกษตรกรรมยังคงเป็นผู้รับภาระแรงงานส่วนเกินจำนวนมากต่อไป ดังจะเห็นได้จากสัดส่วนของกำลังแรงงานในภาคเกษตรกรรมจะมีประมาณร้อยละ 60-65 ของกำลังแรงงานทั้งหมด ในขณะที่ภาคอุตสาหกรรมมีสัดส่วนกำลังแรงงานเพียงร้อยละ 8-10 ของกำลังแรงงานทั้งหมด (มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย) ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้ศักยภาพในการพัฒนาตนเองและชุมชนของภาคเกษตรกรรมต้องลงไป จนไม่สามารถอยู่ในสภาพที่พึ่งตนเองได้ ด้วยเหตุนี้ช่วงว่างระหว่างภาคทั้งสองจึงยิ่งแตกต่างกันมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากรายได้ต่อหัวของประชากรชนบทในภาคเกษตรกรรมกับประชากรในเขตเมืองที่อยู่นอกภาคเกษตร มีความแตกต่างกันถึง 3.7 เท่า และมีแนวโน้มที่จะแตกต่างกันมากขึ้นด้วย และเป็นที่คาดหมายว่าสภาพเศรษฐกิจของประเทศในอนาคตจะมีความแตกต่างของการพัฒนาที่ไม่สมดุลระหว่างเมืองกับชนบท ภาคเกษตรกรรมกับภาคอุตสาหกรรมบริการมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

จากการศึกษาของ โสภณ ทองปาน และคณะ (2532) เกี่ยวกับเรื่องอนาคตของการพัฒนาเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมของไทย ซึ่งพอจะสรุปสภาพเศรษฐกิจของไทยได้ ดังนี้

1. ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยส่วนรวม มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมากดังจะเห็นได้จากมูลค่าผลิตภัณฑ์ในประเทศได้เพิ่มจาก 444.9 พันล้านบาท ในปี 2530 เป็น 490.8 พันล้านบาท ในปี 2531 ในช่วงปี 2530-2532 ได้มีการขยายตัวด้านเศรษฐกิจในอัตราร้อยละ 8.4 และ 11.0 ตามลำดับ โดยในปี 2530 การขยายตัวในอัตราร้อยละ 8.4 เป็นผลมาจากการขยายตัวในภาคอุตสาหกรรมประมาณร้อยละ 13.6 และสาขาบริการอื่นรวมร้อยละ 9.8 แต่ทว่าสาขาเกษตรจะหดตัวลงร้อยละ 2 แต่การขยายตัวโดยส่วนรวมก็ยังสูงอยู่ การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจยังคงขยายตัวต่อไป และได้ส่งต่อมาถึงปี 2531 ซึ่งมีอัตราการขยายตัวสูงสุดในรอบ 22 ปีของการพัฒนาประเทศ (จากครั้งหลังสุด ร้อยละ 12.2 เมื่อปี 2509) สาขาที่ยังคงขยายต่อเนื่อง ได้แก่ สาขาอุตสาหกรรม โดยเพิ่มอัตราร้อยละ 12.5 สาขาบริการและอื่นๆ ร้อยละ 11.1

สาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจไทยเติบโตอย่างมากใน 2 ปีดังกล่าว เนื่องจากการขยายตัวอย่างมากของการส่งออกการท่องเที่ยว และการลงทุน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

-การส่งออกจะเห็นได้ว่า มูลค่าการส่งออกได้เพิ่มขึ้นจาก 298.1 พันล้านบาท ในปี 2530 เป็น 405.0 พันล้านบาท ในปี 2531 โดยเพิ่มจากปี 2529 และ 2530 ในอัตราร้อยละ 28.8 และ 35.9 ตามลำดับ โดยเป็นสินค้าอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นร้อยละ 49.5 และ 34.8 ในช่วงเวลาดังกล่าว โดยเฉพาะเสื้อผ้าสำเร็จรูป อิฐมอญและเครื่องประดับ ส่วนสินค้าประมง เพิ่มขึ้นร้อยละ 22.3 และ 20.0 ตามลำดับ และสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้น ร้อยละ 4.8 และ 13.8 ตามลำดับ แรงผลักดันสำคัญของความสำเร็จนอกจากมาจากความสามารถของภาคเอกชนในการเจาะตลาดแล้ว ปัจจัยที่เอื้ออำนวยจากภาวะการค้าของโลกที่เริ่มขยายตัว และการที่ราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลกพุ่งสูงขึ้นมาก เนื่องจากภาวะความแห้งแล้งที่เกิดขึ้นทั่วโลก ในปี 2529-2530 ได้ส่งผลให้ราคาพืชผลมีแนวโน้มสูงขึ้น

-การท่องเที่ยว เนื่องจากปี 2530 เป็นปีที่การท่องเที่ยวประสบความสำเร็จมากที่สุด ทั้งในแง่การเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว โดยจำนวนนักท่องเที่ยวได้เพิ่มจาก 3.5 ล้านคน ในปี 2530

เป็น 4.25 ล้านคน ในปี 2531 คิดเป็นอัตราเพิ่มร้อยละ 23.5 และ 21.4 ตามลำดับ สำหรับรายได้จากการท่องเที่ยวมีมูลค่า 50 พันล้านบาท ในปี 2530 เพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 67 พันล้านบาท ในปี 2531 คิดเป็นอัตราเพิ่มร้อยละ 34.0 และ 33.3 ตามลำดับ สาเหตุที่ทำให้การท่องเที่ยวของไทยประสบความสำเร็จถึง 2 ปีติดต่อกัน เป็นผลโดยตรงจากการที่รัฐบาลวางแผนการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอย่างมีระบบ โดยกำหนดให้ปี 2530 เป็นปีการท่องเที่ยวไทย และปี 2531-2532 เป็นปีศิลปหัตถกรรมไทย

-การลงทุน นับเป็นปัจจัยสำคัญอีกอันหนึ่งที่ผลักดันให้เศรษฐกิจส่วนรวมขยายตัวสูงมาก ดังเห็นได้จากภาวะการลงทุน ในปี 2530 ขยายตัวในอัตราร้อยละ 13.2 เทียบกับที่เคยหดตัวลงร้อยละ 4.2 ในปี 2529 ทั้งนี้เป็นผลมาจากการขยายการลงทุนภาคเอกชน ถึงร้อยละ 38.4 ส่วนการลงทุนภาครัฐ ลดลงร้อยละ 7.3 เนื่องจากการดำเนินนโยบายการคลังอย่างเข้มงวด ทำให้รายจ่ายในการลงทุนชดเชยตัวลง สำหรับปี 2531 การลงทุนก็ยังขยายตัวอย่างต่อเนื่องถึงร้อยละ 17.1 โดยเป็นการขยายตัวของการลงทุนภาคเอกชนเพิ่มขึ้นร้อยละ 37.7 ส่วนการลงทุนภาครัฐขยายตัวในอัตราร้อยละ 8.7 สาเหตุที่การลงทุนภาคเอกชนขยายตัวสูงกว่าเป้าหมายติดต่อกัน 2 ปี เนื่องมาจากการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมตั้งใหม่ที่เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 16.7 เพื่อสนองต่อการขยายตัวอย่างรวดเร็วของการส่งออก และอีกประการหนึ่งมาจากการลงทุนต่างประเทศ โดยเฉพาะญี่ปุ่น และได้หัน ซึ่งประสบปัญหาค่าเงินตรา และค่าแรงในต่างประเทศสูงขึ้น จนเป็นแรงผลักดันให้มีการโยกย้ายการผลิตบางส่วนมายังประเทศไทย นอกจากนี้ประเทศไทยยังดำเนินมาตรการส่งเสริมการลงทุน โดยเฉพาะการผลิตเพื่อส่งออกและการผลิตขึ้นส่วนเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับป้อนกิจการผลิตเครื่องจักร เครื่องยนต์ ไฟฟ้า และเครื่องอิเล็กทรอนิกส์ มีการปรับปรุงสิทธิและประโยชน์ภาษีอากร นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยี การวิจัย และการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศมากขึ้น ส่วนมาตรการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศได้มีการปรับปรุงระเบียบการส่งออกและนำเข้า หรือเปลี่ยนแปลงอัตราส่วนการนำเข้าสินค้าบางประเภท โดยเฉพาะวัตถุดิบหรือสินค้าที่จำเป็นในการผลิต ให้สอดคล้องกับสถานการณ์การผลิต และความต้องการในประเทศ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้การส่งออกมีความคล่องตัวและลดต้นทุนการผลิต

2. การค้าระหว่างประเทศและดุลการชำระเงิน

จากการที่การค้าของโลกขยายตัวในเกณฑ์สูง และราคาสินค้าโภคภัณฑ์มีแนวโน้มสูงขึ้น ได้ส่งผลให้มูลค่าส่งออกเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 28.8 และ 35.9 ในช่วงปี 2530 และ 2531 ตามลำดับ ดังที่กล่าวมาแล้ว ขณะเดียวกันมูลค่าการนำเข้าได้เพิ่มขึ้นจาก 341.9 พันล้านบาท เป็น 501.0 พันล้านบาท โดยเพิ่มในอัตราร้อยละ 39.1 และ 46.5 ในช่วงเวลาดังกล่าวตามลำดับ (รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 1) โดยโครงสร้างการนำเข้าได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นการนำสินค้านำเข้าประเภทสินค้าทุน สินค้าชั้นกลาง และวัตถุดิบเพิ่มขึ้น ในขณะที่สินค้าอุปโภคบริโภคได้ลดลง เป็นผลให้เกิดการขาดดุลการค้าถึง 43.8 พันล้านบาท ในปี 2530 และเพิ่มขึ้นเป็น 96.0 พันล้านบาท ในปี 2531 อย่างไรก็ตาม ประเทศยังมีรายได้จากการท่องเที่ยว และมีการนำเงินทุนเข้าสู่สุทธิสูงมาก เนื่องจากการลงทุนจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นกว่า 4 เท่าตัว ประกอบกับสถานะทางการเงินที่เริ่มต้นตัวขึ้น ได้ส่งผลให้มีการนำเข้าเงินกู้เป็นจำนวนสูงในปี 2531 เป็นผลให้ดุลการชำระเงินเกินดุล 40.0 พันล้านบาท เทียบกับที่เกินดุล 18.2 พันล้านบาท ในปี 2530 สำหรับฐานะเงินสำรองระหว่างประเทศมีจำนวนสูงชันมาก เป็น 7.1 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี 2531 เทียบกับ 5.2 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี 2530 ซึ่งเทียบเท่ากับการนำเข้าประมาณ 4.3 เดือน ในขณะที่ภาระหนี้เทียบกับรายได้จากการส่งออกลดลงมาเป็นร้อยละ 13 ในปี 2531 เทียบกับร้อยละ 17 ในปี 2530

3. ฐานะการคลัง

รายได้ของรัฐบาลที่จัดเก็บได้เพิ่มขึ้นจาก 192.5 พันล้านบาท ในปี 2530 เป็น 245.6 พันล้านบาท ในปี 2531 คิดเป็นอัตราเพิ่มร้อยละ 16.5 และ 27.6 ตามลำดับ และเป็นครั้งแรกในรอบ 14 ปีที่รัฐบาลมีดุลเงินสดเกินดุล 30.2 พันล้านบาท เทียบกับที่ขาดดุล 17.8 พันล้านบาท ในปี 2530 สาเหตุที่รัฐบาลจัดเก็บรายได้ได้สูง เนื่องจากการผลิตและกำไรของธุรกิจเอกชน ตลอดจนการนำเข้าในอัตราสูง ทำให้การจัดเก็บภาษีการค้า ภาษีเงินได้นิติบุคคล และอากรขาเข้า ได้สูงขึ้น นอกจากนี้การประกาศเพิ่มราคาประเมินที่ดินใหม่เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2531 มีผลให้การจัดเก็บภาษีที่เกี่ยวข้องสูงกว่าปีก่อนเท่าตัว ส่วนทางด้านรายจ่ายซึ่งไม่รวมการชำระหนี้คืนเงินกู้ได้เพิ่มขึ้นจาก 207.8 พันล้านบาท ในปี

2530 เป็น 220.6 พันล้านบาท ในปี 2531 คิดเป็นอัตราเพิ่มร้อยละ 1.9 และ 6.2 ตามลำดับ (รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 2)

4. การจ้างงาน

ในปี 2530 มีประชากรทั้งสิ้น 54.0 ล้านคน ได้เพิ่มขึ้นเป็น 54.8 ล้านคน ในปี 2531 คิดเป็นอัตราการเพิ่มร้อยละ 2.0 และ 1.7 ตามลำดับ โดยเป็นผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงาน (อายุ 11 ปีขึ้นไป) 28.9 ล้านคน และ 29.9 ล้านคน ในช่วงเวลาเดียวกัน ในจำนวนนี้เป็นผู้มีงานทำ 27.0 ล้านคน และ 28.2 ล้านคน ตามลำดับ โดยอยู่ในภาคเกษตรกรรมเพิ่มขึ้นจาก 17.4 ล้านคน เป็น 17.9 ล้านคน ภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นจาก 2.5 ล้านคน เป็น 2.8 ล้านคน และภาคอื่นๆ เพิ่มขึ้น จาก 7.1 ล้านคน เป็น 7.5 ล้านคน ในช่วงเวลาเดียวกัน ตามลำดับ โดยเฉพาะ ในปี 2531 ภาวะการจ้างงานเพิ่มขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจ ทำให้ผู้ว่างงาน ลดลงจาก 2.0 ล้านคน ในปี 2530 เหลือเพียง 1.7 ล้านคน ในปี 2531 โดย เป็นผู้ว่างงานเปิดเผยร้อยละ 2.5 เทียบกับร้อยละ 3.0 ในปี 2530 และผู้ว่างงาน พร้อมที่จะทำงานประมาณร้อยละ 3.3 เทียบกับร้อยละ 4.0 ในปี 2530 ตามลำดับ (รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 4)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 ผลการดำเนินงานเศรษฐกิจ ปี 2528-2531

	2528		2529		2530		2531	
	มูลค่า (พันล้านบาท)	การเปลี่ยนแปลง	มูลค่า (พันล้านบาท)	การเปลี่ยนแปลง	มูลค่า (พันล้านบาท)	การเปลี่ยนแปลง	มูลค่า (พันล้านบาท)	การเปลี่ยนแปลง
การผลิต ผลิตภัณฑ์ในประเทศ								
(ราคาลงที่ ปี 2515)	394.1	3.5	411.8	4.5	444.9	8.0	490.8	10.3
-ภาคเกษตร	78.5	6.2	78.7	0.2	79.0	0.4	85.6	8.4
-นอกภาคเกษตร	315.6	2.9	333.1	5.5	365.9	9.0	405.2	10.7
ระดับราคา ดัชนีมีนวิภาค								
(2519 เท่ากับ 100)	194.0	2.4	197.7	1.9	202.6	2.5	210.4	3.8
ดัชนีราคามูลึก	169.0	-0.1	168.4	-0.4	178.4	5.9	193.0	8.2
การค้าและการเงินระหว่างประเทศ								
สินค้าออก	191.7	10.5	231.5	20.8	298.1	28.8	405.0	35.9
สินค้าเข้า	253.4	4.6	245.9	-3.0	341.9	39.1	501.0	46.5
ดุลการค้า	-61.7		-14.4		-43.8		-96.0	
ดุลบัญชีเดินสะพัด	-41.9		6.5		-9.3		-44.5	
ดุลการชำระเงิน	12.5		33.6		18.2		40.0	
หนี้ต่างประเทศ (พันล้านดอลลาร์สหรัฐ)	12.8		14.1		17.5		17.8	
เงินสำรองระหว่างประเทศ								
(พันล้านดอลลาร์สหรัฐ)	3.0		3.8		5.2		7.1	
ภาระหนี้ต่างประเทศ (ร้อยละ								
เทียบกับการส่งออก)			20.1		17.1		13.0	
การคลัง (ปีงบประมาณ)								
รายได้	159.2	7.7	165.2	3.8	192.5	16.5	245.6	27.6
รายจ่าย	197.5	11.3	204.0	3.3	207.8	1.9	220.6	6.2
ดุลเงินในงบประมาณ	-38.5		-38.8		38.8		25.0	
ดุลเงินสด	-34.5		-39.9		-17.8		30.2	

ที่มา : สรุปลภาวะเศรษฐกิจปี 2528-2531 และแนวโน้มฝ่ายกิจการธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ 4 ข้อมูลการจ้างงาน ปี 2528-2531

	2528	2529	2530	2531
ประชากร (ล้านคน)	51.7	52.9	54.0	54.8
อัตราการเพิ่ม (%)	2.3	2.2	2.0	1.7
ผู้อยู่ในวัยทำงาน (11 ปีขึ้นไป) (ล้านคน)	27.2	27.9	28.9	28.9
ผู้มีงานทำ (ล้านคน)	26.6	26.0	27.0	28.2
ภาคเกษตรกรรม	17.9	17.1	17.4	17.9
ภาคอุตสาหกรรม	2.3	2.3	2.5	2.8
ภาคอื่นๆ	6.4	6.6	7.1	7.5
ผู้ว่างงาน (ล้านคน)	n.a.	1.9	2.0	1.7
ผู้ว่างงานเปิดเผย (%)	n.a.	3.0	3.0	2.5
ผู้ว่างงานพร้อมที่จะทำงาน (%)	n.a.	3.8	4.0	3.3

ที่มา : สรุปภาวะเศรษฐกิจปี 2528-2531 และแนวโน้ม ฝ่ายวิชาการ
ธนาคารแห่งประเทศไทย

เพื่อพิจารณาการว่างงานของผู้ที่กำลังหางานทำในระดับกลางและระดับสูง พบว่าการว่างงานของผู้จบอาชีวศึกษามีแนวโน้มลดลงจาก 65.5 พันคน ในปี 2529 เป็น 46.5 พันคน ในปี 2530 และสายวิชาชีพชั้นสูงการว่างงานลดลงจาก 41.9 พันคน เหลือ 34.0 พันคน ในช่วงเวลาเดียวกัน สำหรับฝึกหัดครู การว่างงานลดลงจาก 21.9 พันคน เป็น 11.1 พันคน ในช่วงเวลาเดียวกัน ส่วนผู้จบอุดมศึกษาสายวิชาการ จะมีการว่างงานเพิ่มขึ้นจาก 20.6 พันคน ในปี 2529 เป็น 25.9 พันคน ในปี 2530 ตามลำดับ ส่วนใหญ่จะเป็นการว่างงานในสาขาสังคมศาสตร์ แต่ในอีกด้านหนึ่งกลับมีการขาดแคลนกำลังคนในสาขาที่จำเป็นต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยเฉพาะทางด้านวิศวกร ช่างเทคนิค ระดับ ปวช. ปวส. และ ปวท. โดยรัฐได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนกำลังคนแล้ว ในการปรับปรุงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ด้านทรัพยากรมนุษย์ และคาดว่าแนวโน้มของการว่างงานของผู้มีการศึกษาจะคลี่คลายลง เนื่องจากการขยายตัวทาง

เศรษฐกิจยังคงขยายตัวต่อไป และระบบการศึกษาจะต้องปรับตัวเพื่อตอบสนองความต้องการกำลังคนอย่างต่อเนื่อง (รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 การว่างงานของผู้ที่กำลังหางานทำในระดับกลางและระดับสูง
ปี 2528-2530

(หน่วย: พันคน)

ปี	จบ ม.ปลาย	อาชีวศึกษา	สายวิชาการ	วิชาชีพชั้นสูง	ฝึกหัดครู
2528	23.9	38.0	17.2	34.2	15.2
2529	15.7	65.5	20.6	41.9	21.9
2530	22.8	46.5	25.9	34.0	11.1

ที่มา : รายงานการสำรวจแรงงานทั่วราชอาณาจักร (รอบที่ 3) เดือนสิงหาคม
ปี 2528-2530

5. การกระจายรายได้

แม้ว่าประเทศจะใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจฯ มาจนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ก็ตาม ผลการพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าวได้ทำให้ความแตกต่างระหว่างรายได้ของประชากรในเขตเมือง และเขตชนบทมีความเหลื่อมล้ำกันมากขึ้น เห็นได้จากงานวิจัยต่างๆ พบว่า รายได้ต่อคนต่อปีของประชากรในเขตชนบทเพิ่มขึ้นจาก 3,577 บาท ในปี 2518/19 เป็น 6,873 บาท และ 7,036 บาท ในปี 2523/24 และปี 2528/29 ตามลำดับ ในขณะที่รายได้ต่อคนต่อปีของประชากรในเขตเมืองเพิ่มขึ้นจาก 7,908 บาท เป็น 15,192 บาท และ 19,128 บาท ในช่วงเวลาเดียวกัน ตามลำดับ โดยความแตกต่างระหว่างรายได้ของประชากรในเขตเมืองกับชนบทได้เพิ่มขึ้นจาก 2.2 เท่า เป็น 2.2 และ 2.7 เท่า ในช่วงเวลาเดียวกัน และเมื่อเปรียบเทียบรายได้ของประชากรชนบทในภาคเกษตร กับประชากรในเขตเมืองที่อยู่นอกภาคเกษตร พบว่า ความแตกต่างระหว่างรายได้จะแตกต่างกันมากขึ้นถึง 3.7 เท่า ในปี 2528/29 (รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 6) แม้รัฐบาลจะดำเนินนโยบายต่างๆ เพื่อช่วยเหลือประชากรในเขตชนบท โดยเฉพาะการมีโครงการพัฒนาชนบทในแผนฯ 5 ก็ตาม แต่รายได้ต่อคนในสาขา

เกษตรกรที่ยังห่างจากรายได้ต่อคนในสาขาอื่นมากขึ้นทุกที ทำให้ปัญหาการกระจายรายได้ยังคงปรากฏอยู่ ซึ่งปัญหาในเรื่องนี้สามารถพิจารณาได้จากส่วนแบ่งของรายได้แยกตามชั้นรายได้ ระหว่างปี 2518-2529 พบว่า คริวเรือนที่มีรายได้สูงสุด 20% มีรายได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 49 ในปี 2518 เป็นร้อยละ 56 ในปี 2529 ในขณะที่กลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุด 20% มีรายได้ลดลงจากร้อยละ 6 เหลือเพียงร้อยละ 4.5 ในช่วงเวลาเดียวกัน (รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 7)

ตารางที่ 6 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของรายได้ แยกตามสาขาเศรษฐกิจและถิ่นที่อยู่ปี 2518/19 ถึงปี 2528/29

หน่วย: บาท

	สัดส่วนประชากร (%)			รายได้ต่อคนต่อปี		
	2518/19	2523/24	2528/29	2518/19	2523/24	2528/29
ชนบท	85.9	75.4	75.3	3,577.2	6,873.6	7,036.8
-ภาคการเกษตร	60.6	58.5	53.0	2,937.6	5,962.8	5,629.2
-นอกภาคการเกษตร	23.3	14.1	18.8	5,149.2	9,830.4	10,575.6
เขตเมือง	14.1	24.6	24.7	7,908.0	15,192.0	19,128.0
-ภาคการเกษตร	0.5	4.2	3.7	5,794.8	1,021.2	7,755.6
-นอกภาคการเกษตร	12.9	18.8	18.9	7,971.6	16,872.0	20,892.0
เฉลี่ยทั้งประเทศ	100.0	100.0	100.0	4,185.6	8,916.0	10,022.4

ที่มา : มลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2529)

ตารางที่ 7 ส่วนแบ่งของรายได้ แยกตามชั้นรายได้ ปี 2518/19 ถึงปี 2528/29
(% ของรายได้ทั้งประเทศ)

หน่วย : ร้อยละ

กลุ่มรายได้	2518/19	2523/24	2528/29
20% ที่มีรายได้สูงสุด	49.26	51.47	55.63
-10% รายได้สูงสุด	33.40	35.44	39.15
-10% รายได้สูงรองลงมา	15.86	16.04	16.48
20% กลุ่มรายได้ที่สอง	20.96	20.64	19.86
20% กลุ่มรายได้ที่สาม	14.00	13.38	12.09
20% กลุ่มรายได้ที่สี่	9.73	9.10	7.87
20% ที่มีรายได้ต่ำสุด	6.05	5.41	4.55
ส่วนแบ่งรายได้ทั้งหมด	100.00	100.00	100.00

ที่มา : มลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2529)

แนวโน้มเศรษฐกิจไทยปี 2530-2532

ตามที่กล่าวแล้ว สภาพเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมามีการขยายตัวอย่างมาก แรงผลักดันที่สำคัญคือ ความเจริญเติบโตในภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ได้แก่ สิ่งทอ อิเล็กทรอนิกส์ อัญมณี ดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น และอุตสาหกรรมบริการ ได้แก่ การท่องเที่ยว การโรงแรม ฯลฯ ประกอบกับดินฟ้าอากาศดี ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น และตลาดโลกมีความต้องการสูง และจากการที่ประเทศไทยมีการค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้น ภาวะเศรษฐกิจของไทยจึงมีผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจของโลก ดังนั้นทำอย่างไรที่จะคงสภาพความเจริญทางเศรษฐกิจไว้ได้ พร้อมๆ ไปด้วยกับการแก้ปัญหาในเรื่องของการกระจายรายได้ ปัญหาการทำลายสภาวะแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

จากสภาพปัจจุบันได้ชี้ให้เห็นว่า ในอนาคตประเทศไทยและคนไทยจะต้องปรับตัวให้ทันต่อเหตุการณ์และมีความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้นระบบข่าวสารข้อมูลทั้งในรูปของ Graphic Information System (GIS)

และ Management Information System (MIS) จะเข้ามามีบทบาทสำคัญตลอดจนความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในการปรับตัวดังกล่าว กลไกของรัฐจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการที่จะส่งเสริมผลักดันให้เศรษฐกิจมีความเจริญเติบโตมากขึ้น อีกทั้งมีส่วนที่จะก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมมากขึ้นด้วย (สำนักนายกรัฐมนตรี้, 2530)

4.4 พื้นฐานด้านวัฒนธรรมของไทย

คำว่า วัฒนธรรม (Culture) นั้น พระเจ้าอรรถเชอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติขึ้น (ป้อม กิมวังตะโก, 2528)

คำว่า วัฒนธรรมนี้ จาริก โสติพันธ์ (2518) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง สิ่งทั้งปวงที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น ทั้งทางด้านนามธรรมและรูปธรรม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา จรรยา มารยาท การแต่งกาย อาคาร บ้านเรือน ศิลปวัตถุ ศาสนา สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องแสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะของคนในกลุ่มหนึ่งๆ อันมีลักษณะแตกต่างไปจากคนกลุ่มอื่น อีกทั้งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการปรับปรุงการดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของบรรพบุรุษของตนที่สืบเนื่องกันมาหลายชั่วคน วัฒนธรรมเหล่านี้อาจมีทั้งดีและไม่ดี ถ้าสิ่งใดเป็นของดี เป็นที่นิยมยกย่องของผู้พบเห็น และนำไปปฏิบัติได้อย่างชื่นชม วัฒนธรรมเหล่านั้นก็จะกลายเป็นอารยธรรมไป

ส่วนพระชาอุนมานราชชน (อ้างถึงใน อานนท์ อากาศิรม, 2515) ได้อธิบายไว้ว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตของมนุษย์ วัฒนธรรม คือ ความคิดเห็น ความรู้สึก ความประพฤติ กิริยา อาการ หรือการกระทำใดๆ ของมนุษย์ใน ส่วนรวม ลงรูปเป็นแบบพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบ ประเพณี เป็นต้น วัฒนธรรมเป็นมรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม

บรรพต วีระสัย (2519) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่าเป็นวิถีชีวิต (the ways of life) ของแต่ละสังคมที่เกิดขึ้น มีขึ้น เพื่อสนองความจำเป็นในการอยู่รอด การยั่งยืนของมนุษย์ และการจัดระเบียบสังคม

วัฒนธรรมจึงรวมถึงวัตถุที่จับต้องได้ และกระสวนหรือรูปแบบแห่งการจัดระเบียบสังคม วิถีแห่งพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเพราะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ เช่น การยิ้ม ทักทาย การแสดงความยินดีหรือเสียใจ

จากความหมายของสังคมตามความคิดของบุคคลต่างๆ นั้น อาจสรุปได้ว่า วัฒนธรรม คือ ลักษณะที่เจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมกลืนก้าวหน้าแห่งชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน

ลักษณะวัฒนธรรมไทย

ประดิษฐ์ มัชฌิมา (2523) ได้สรุปวัฒนธรรมไว้ว่า มีลักษณะ

7 ประการ

1. วัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการเรียนรู้
2. วัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการถ่ายทอด
3. วัฒนธรรมต้องเป็นสิ่งที่สังคมยึดถือหรือปฏิบัติร่วมกัน
4. วัฒนธรรมเป็นแบบฉบับหรือแนวทางดำเนินชีวิตที่ทุกคน

ต้องถือปฏิบัติตาม

5. วัฒนธรรมสร้างความพอใจให้แก่มนุษย์ได้
6. วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ
7. วัฒนธรรมเป็นผลรวมของหลายๆ สิ่ง

ประดิษฐ์ มัชฌิมา ยังได้อธิบายต่อไปว่า ลักษณะสำคัญทั้ง 7 ประการ อธิบายได้ว่า วัฒนธรรมนั้นไม่ใช่เกิดจากสัญชาตญาณอย่างสัตว์ที่เกิดมาพร้อมๆ กับชีวิต แต่ต้องมีการศึกษา เรียนรู้ แล้วถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง และยึดถือปฏิบัติร่วมกันต่อไปๆ กันมา

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2517) กล่าวว่า วัฒนธรรมอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมของสภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และการที่สังคมใดสังคมหนึ่ง มีวิถีการดำเนินชีวิตอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น มักจะเกิดจากแนวในการดำเนินชีวิตหลายๆ อย่างมารวมกันอย่างกลมกลืน

สภาพวัฒนธรรมไทย

ประเทศไทยเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมและอารยธรรม เป็นของตนเอง เป็นเวลาช้านาน ในสมัยปัจจุบันการคมนาคมติดต่อกับประเทศอื่นมากขึ้น และสะดวก รวดเร็ว การคบค้าสมาคมกันเช่นนี้จึงทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมมีมากขึ้น ทำให้วัฒนธรรมตะวันตก เข้ามาสู่วัฒนธรรมไทยมากขึ้น

ดังที่ทราบแล้วว่า สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ซึ่งการเกษตรกรรมนั้นนับว่าเป็นวัฒนธรรมไทยอย่างหนึ่ง วัฒนธรรมไทยมีการยอมรับ ผู้อาวุโสกว่า ให้ความเคารพยกย่องและนับถืออย่างจริงจัง ศิลปวัฒนธรรมไทย เป็นสิ่งที่คู่บ้านคู่เมืองของไทย มีความเจริญมาแต่ในอดีต พุทธศาสนาเป็นศาสนา ประจำชาติของไทยที่ชาวไทยส่วนใหญ่นับถือ

พัทธา สายหู (2517) ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับวัฒนธรรม ของไทยว่า

1. ความเชื่อเรื่องการศึกษา คือ การเรียนหนังสือ เพื่อทำงาน มีอาชีพที่สบาย
2. ความสัมพันธ์ของประชาชนในชนบทเป็นไปในลักษณะฉันท พี่น้อง
3. คนไทยมีความซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ อย่างจริงจัง
4. เอกลักษณ์ที่เป็นวัฒนธรรมไทยที่ยิ่งใหญ่นั้นคือ ภาษาไทยซึ่ง คนไทยมีความภาคภูมิใจ
5. อุปนิสัยใจคอ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง คนไทยเป็นคน โอบอ้อมอารี

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า วัฒนธรรมไทยคือ ลักษณะของความเจริญ งามอกงามที่เกิดขึ้นในสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความเป็นระเบียบ เรียบร้อย ความก้าวหน้า ความกลมกลืนภายในชาติ วิถีชีวิตของไทยเป็นไปในลักษณะ เรียบง่าย

วัฒนธรรมไทยเป็นผลรวมของการสะสม สร้างสรรค์ และภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของบรรพบุรุษไทย ซึ่งรวมไปถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคมไทย ตั้งแต่ภายในจิตใจของคน มีค่านิยม ความมีคุณธรรม ลักษณะนิสัย แนวความคิด และสติปัญญา ตลอดจนท่าทีและวิธีปฏิบัติตนในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม

วัฒนธรรมนั้นถือเป็นเอกลักษณ์ของชาติ บ่งบอกถึงความเจริญในสิ่งที่ดีงามของชาติ สำหรับวัฒนธรรมของไทยซึ่งถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของไทย ได้แก่ ภาษาไทย มารยาทไทย การนับถือผู้อาวุโส บ้านทรงไทย การแต่งกายชุดไทย อาหารไทย ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ได้ถ่ายทอดกันต่อๆ มาจากบรรพบุรุษของไทย แต่ในปัจจุบันสภาพการพัฒนาที่ผ่านมาในช่วงสองทศวรรษ ได้มุ่งเน้นพัฒนาความเจริญทางวัตถุ การขยายตัวเจริญเติบโตด้านปริมาณ การเพิ่มพูนของตัวเลข ด้วยการพัฒนาที่เน้นหนักทางด้านเศรษฐกิจ (พระเทพเวที, 2532, เกียรติศักดิ์ อิชยานนท์, สัมภาษณ์ 17 มีนาคม 2532) โดยให้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเจ้าบทบาท การพัฒนาในลักษณะนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่อสังคม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมไทยอีกต่อหนึ่งด้วย ดังที่ พระเทพเวที (2531, 2532) ได้กล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมาในช่วงสองทศวรรษโดยสรุปดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาที่ผ่านมาได้สร้างมลภาวะ ซึ่งเป็นปัญหาทางด้านธรรมชาติแวดล้อม ก่อให้เกิดภาวะดินเสีย น้ำเสีย อากาศเสีย ทรัพยากรร่อยหรอ เช่น ป่าถูกทำลาย ทั้งโดยมนุษย์ตัดโค่นเอง และโดยมลพิษที่เกิดจากมนุษย์ เช่น มีฝนน้ำกรด พืชและสัตว์สูญพันธุ์ไปที่ละชนิด ดินแข็ง ชั้นของบรรยากาศเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เป็นอันตราย ระบบนิเวศกำลังพังทลายจากมลพิษและสารเคมีต่างๆ

2. ปัญหาสังคมมีมากขึ้น อันได้แก่ มีการเบียดเบียนกัน เอารอดเอาเปรียบกัน ความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคม ขยายกว้างขึ้น มีความยากจนแร้นแค้นที่แก้ไม่ตก ปัญหาเยาวชน อบายมุข ความเสื่อมจากศีลธรรม อาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ

3. มีปัญหาเพิ่มขึ้นทั้งทางกายและทางใจ

ในทางกาย มีโรคร้ายแรงที่เกิดจากสภาพจิตใจเสื่อมโทรม และเกิดจากกรรมชาติแวดล้อมเสีย เป็นพิษ ตลอดจนเกิดจากสารเคมีบ้าง เกิดจากความวิปริตทางสังคม เช่น ความผิดเพี้ยนทางศีลธรรมและวัฒนธรรม ดังจะเห็นได้จากโรคหัวใจที่เพิ่มขึ้นเป็นพิเศษ โรคมะเร็ง โรคตับอักเสบ โรคแพ้อากาศ ตลอดจนโรคเอ็ดส์

ส่วนในทางจิตใจ ปรากฏว่าคนไทยในปัจจุบันมีความเร่าร้อน กระวนกระวาย แม้จะมีวัดอยู่พรึ่พร้อม แต่ก็ไม่มีความสุข บังเกิดความเหงาม ความว่าเหว มีจำนวนคนเป็นโรคจิตเพิ่มมากขึ้น

เมื่อพิจารณาบททวนวิถีทางของการพัฒนาที่ผ่านมา จะเห็นว่า ในกระบวนการพัฒนานั้นได้ขาดแคลนองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยได้ถูกละเลย ทอดทิ้ง ถูกมองข้ามไป ไม่ถูกนำเข้ามาร่วมในกระบวนการพัฒนา องค์ประกอบดังกล่าวก็คือ วัฒนธรรมนั่นเอง (ชัยณรงค์ ประพฤติธรรม, 2530, วัฒนา วิวัฒน์วงศ์, 2532) จึงทำให้องค์การโลกหรือสหประชาชาติถึงกับมีมติประกาศกำหนด "ทศวรรษโลก เพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม" ขึ้นมา โดยมีการเน้นว่า การพัฒนาในทศวรรษใหม่จะให้ วัฒนธรรมเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ให้คุณค่าของมนุษย์และวัฒนธรรมกลับมาเป็น หัวใจสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ให้ดำเนินถึงปัจจัยด้านมนุษย์ ในการกำหนดวิถีดำเนินการเพื่อการพัฒนา ให้คุณค่าทางวัฒนธรรมรวมอยู่ใน กิจกรรมทางทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งก็เท่ากับว่าได้มีการเปลี่ยนแนวทาง ใหม่สำหรับการพัฒนา ซึ่งรัฐบาลไทยก็ได้ตระหนักถึงปัญหาการละเลย ทอดทิ้ง วัฒนธรรมอันดีงามของชาติ จึงได้หันมาส่งเสริมวัฒนธรรมไทยอีกครั้ง โดย ประกาศกำหนดให้ปี 2530 เป็นปีท่องเที่ยวไทย โดยได้มีการบำรุง ซ่อมแซม ปรับปรุงโบราณวัตถุ โบราณสถานต่างๆ เพื่อให้เป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวจาก ต่างประเทศ และเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยให้เป็นที่รู้จักไปทั่วโลก ดังจะเห็น ได้จากรัฐบาลไทยได้ประกาศกำหนดให้ปี 2531-2532 เป็นปีศิลปหัตถกรรมไทย และที่สำคัญก็คือ ได้ประกาศกำหนดให้วันที่ 2 เมษายน ของทุกปีเป็นวันอนุรักษ์ มรดกไทย ซึ่งตรงกับวันคล้ายวันประสูติของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี (มติคณะรัฐมนตรี, 1 เมษายน 2532)

การที่ปล่อยให้วัฒนธรรมของชาติถูกทอดทิ้ง ไม่เอาใจใส่ ไม่ปฏิบัติตาม ปล่อยปละละเลยนั้น พระเทพเวที (2532) ได้กล่าวถึงโทษหรือ ผลร้ายที่เกิดจากการปล่อยปละละเลยวัฒนธรรมไว้โดยสรุป 3 ประการคือ

1. วัฒนธรรมที่ถูกทอดทิ้งจะกลายเป็นตัวถ่วง กีดขวาง กระบวนการพัฒนา และเป็นตัวสร้างความขัดแย้ง เช่น ทำให้เกิดภาวะขัดแย้ง ในจิตใจของคนที่กำลังดำเนินงานพัฒนา การมีค่านิยมและนิสัยขัดกับการทำงานอย่างใหม่ เป็นต้น

2. จะไม่มีวัฒนธรรมมาช่วยเป็นตัวเชื่อมประสาน กำหนด ขอบเขต คุมและค่านการพัฒนาวัตถุไว้ การพัฒนาวัตถุที่ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ก็พุ่งแล่นไปตามลำพัง หนักเอียงไปทางเดียว กลายเป็นการกระทำที่ไม่รู้จักขอบเขต และไม่มีเครื่องเหนี่ยวรั้ง ทำให้เกิดการปรับตัวไม่ทัน เป็นต้น จนเกิดโทษขึ้นแก่ชีวิต และสังคมเอง

3. วัฒนธรรมที่ถูกละเลยทอดทิ้ง และไม่นำมาใช้ ไม่จัดการ ใดๆ ก็เกิดปัญหาขึ้นในตัวของมันเอง กล่าวคือ เกิดความหมดชีวิตชีวา วัฒนธรรม ขาดความต่อเนื่อง ก็เกิดความเคว้คว้าง ระส่ำระสาย คุณค่าที่เป็นประเพณีเดิม ก็เสื่อมสลาย และถูกทำลายไป ภูมิธรรม ภูมิปัญญาบางส่วนบางเรื่องก็ค่อยๆ เลือนลางหายไป มรดกทางวัฒนธรรมที่เหลือมาก็อยู่ในสภาพที่บกพร่อง ไม่สมบูรณ์ ไม่มีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน สังคมสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง ความดำรงอยู่ของ สังคมก็คลอนแคลน

อาจกล่าวสรุปได้ว่า การละเลยทอดทิ้งวัฒนธรรมของชาตินั้น ก่อให้เกิดผลเสียทั้ง 2 ฝ่าย คือ วัฒนธรรมที่เป็นมรดกตกทอดมาก็เสื่อมสลาย การพัฒนาใหม่ก็ไม่สมบูรณ์

สรุป

ตามที่ศึกษาเอกสารจะพบว่า เนื้อหากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ที่สร้างขึ้นในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 นั้น จำเป็นต้องสร้างให้ สอดคล้องกับพื้นฐานของสังคมไทย ซึ่งประกอบด้วยพื้นฐานทางการเมืองการปกครอง พื้นฐานทางเศรษฐกิจ พื้นฐานทางสังคม และพื้นฐานทางวัฒนธรรมของไทย ปัจจุบัน ยังไม่มีงานวิจัยใดที่ศึกษาความสอดคล้องของเนื้อหาวิชาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ ชีวิต ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั้ง 12 หน่วย กับสภาพพื้นฐานทางสังคมไทย ในช่วงปีพุทธศักราช 2518-2531 ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่ทดลองและ ใช้หลักสูตรประถมศึกษา 2521

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย